

НАЦИОНАЛЬНАЯ
БИБЛИОТЕКА
РЕСПУБЛИКИ ТЫВА
ИМ. А. П. ПУШКИНА

ШЫН

Ниитилел-политиктиг солун
1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн.

№ 17
(17505)

2008 чылдың
ЯНВАРЬ 19,
вторник

Садар өртээ
4 рубль.

Парлалга конференциязы

Шолбан КАРА-ООЛ: «ЧУРТТУ ИННОВАЦИЯ-БИЛЕ ХӨГЖУДЕР СОЛУЛГА САЛДЫНГАН»

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Шолбан Кара-оол республиканың журналисттери-биле парлалга конференциязын бодунуң кабинетинге дүүн, февраль 18-те, эрттирген.

Шолбан Валерьевич баштай Москвага ажил-албан кылып чораанының түннелдерин таныштырган. Найысылалга РФ-тиң Президент Администрациязының, РФ-тиң Чазааның удуртукчулары-биле ужурашып, Тываның социал экономиказын хөгжүдеринге хамаарышкан айтырыгларны шийтпирлээр талазы-биле чугааны ол кылган. Сургакчылап чораанының түннелдери ниитизи-биле багай эвес болганын айтыркан. РФ-тиң Президент Администрациязының удуртукчузунуң оралакчызы В.Ю. Сурков-биле ужурашкан, Тываның экономиказын хөгжүдеринге, республикага федералдыг төптен дуза көргүзеринге хамаарышкан чугааны кылган. Март 13-те ТР-ниң Чазааның дилээ-биле РФ-тиң Чазааның хуралына Тыва Республиканың социал-экономика хөгжүлдээрин дугайында айтырыгны чугаалажыр, орта кылыр илеткелди белеткеп турар, бо болза Тываның экономиказын хөгжүдеринге федералдыг төптен

нарынга доктааган. Чурттуң национал лидери (баштыгы) чуртту 2020 чылга чедир хөгжүдеринин стратегтиг планын тодараткан, Россияны инновация оруу-биле хөгжүдери кол сорулга деп санаан, ол дээрже экономиканы дүрген хөгжүдери болгаш күрүнө аппарадының ажилының ажыктыын бедидери, Россияны амыдырап-чурттаарынга эң-не таарымчалыг онзагай чурт кылдыр

чылда чурттуң экономиказын хөгжүдери чүнү кылырын тайылбырлап берген. Ында Тываның социал экономиказын хөгжүдери хөгжүдери хөгжүдери хөгжүдери база кирип турар. Аңаа демир-орук тудуу, электри энергиязының күчүзүн улгаттырары, транспортту экижидери, казымал байлактарны шингээди алыры болгаш өскелер-даа хамааржыр. Президентиниң салган сорулгаларын Дмитрий Медведев уламчылаар, амыдыралга боттандырар.

Чазак Даргазы Президентиниң салган сорулгазын боттандырар сорулга-биле РФ-тиң Өөредилге агентилелиниң удуртукчулары-биле ужурашкан, Тываның күрүнө университетинин ажил-чорудулгазын, кадрлар белеткелиниң шынарын экижидеринге хамаарышкан чугааны кылган. Дээди өөредилге черинге боттут дузаны чедирин агентилелдин удуртукчулары аазаан.

Россия Федерациязының Чазак Даргазының бирги оралакчызы Дмитрий Медведевтин удуртулгазы-биле демография айтырынын чугаалашкан хурал Новосибирск хоорайга февраль 14-те болуп эрткен Шолбан Кара-оол дыңнаткан, аңаа чурттаачы чоннуң өзүлдээзи чыл келген тудум-на көвүдөп турарын эки деп демдеглээн, ынчалза-даа шийтпирлээр ужуруг айтырыгларны, четпестерни орта айтыканын чугаалаан. Кижиниң чурттаар назыны кыскалаан, чоннуң, ылаңгыя херэзженнерниң аарыыр чоруу хөй болуп арттышаан. Бо талазы-биле Тывада көргүзүлгө база четпезин айтыркан. Божуур херэзженнер янзы-бүрү аарыглардан аарып турар, ооң уламындан кадды коштак чаш уруглар төртүнүп турар, бо айтырыгже кичээңгей салырын Дарга чугулалар көргөн.

(Уланчызы 2-ги арында).

деткимчени алырынга улуг рольдуг болур. Тываның улус ажил-агыйынын кайы-даа адырын сайзырадырынга ажыктыг электри энергиязы, транспорт чугула херектиг, оларны кылырынга төптен дуза ыялап-ла херек, ынчангаш ону шийтпирлээр хемчеглерни ап турарын Дарга чугаалааш, февраль 8-те болуп эрткен Күрүнө Чөвүлелиниң хуралына Владимир Путин Россияның бүгү регионнарының социал экономиказын бир дең-дески хөгжүдеринин эргежок чугулазын айтыркан, ол биске улуг ужуруг-дузалыг болурун демдеглээн.

Ооң соонда Чазак Даргазы февраль 8-те болуп эрткен Күрүнө Чөвүлелинге Владимир Путинниң чугаазының кол углаанышкын-

хуулдулары, кижиниң чурттаар назынын улгаттырары болуп турар. Чурттуң инновация хөгжүлдээрин боттандырарына кижини кол рольду ойнаарын Президент онзаалап айтыркан, ынчангаш кижиниң бүгү талазы сайзыралына онза кичээңгейни салырын чугулага көргөн. Чурттуң экономиказын инновация оруу-биле чаартып хөгжүдери дугайында Владимир Путинниң чугаазы улуг ужуруг-дузалыг болуп турар. Красноярск хоорайга февраль 15-16-да болуп эрткен бешки экономиктиг шуулганга Дмитрий Медведев программазын чугаазына Владимир Путинниң 2020 чылга чедир Россияны хөгжүдеринин стратегтиг планын улам тодарадып, баштайгы дөрт

«Афганчыларның» кубогу дээш

БОТТАРЫНЫҢ ҮЛЕГЕРИНГЕ КИЖИЗИДИП ТУРАР

ТР-ниң Чазааның Даргазы Ш.В. Кара-оол Кубокту тылсып тур

Эрткен неделяда республиканың «афганчылары» Совет шериглерни Афганистандан үндүргенинден бээр 19 чылынга болгаш албан-хүлээлгезин күөседи чорааш, тус чер дайыннарынга амытынындан чарылган чаңгыс чер-чурттугларына тураскааткан хөй-ле хемчеглерни Кызылга организаастап эрттирген. Оларны спортчу маргылдаалар-биле төндүргөн. Чижээ, Кызылда «Херел» спортзалга 1992-1993 чылдарда төртүнгөн болгаш шеригже удавас келдиртир назы чедип турар элээди оолдар аразынга Афган дайынының хоочуннарының фондузунуң шаңналы дээш республиканың элээди уругларның спортчу школаларының командаларының аразынга хостуг хурешке маргылдаа февраль 16-17 хуннеринде болуп эрткен. Маргылдааның тиелекчизи команда фондузун шилчип чоруур кубогун чаалап алып турган.

(Уланчызы 2-ги арында).

ЭМЧИЛЕР-БИЛЕ АЖЫК ЧУГАА

Дүүн С.Пюрбю аттыг Улусчу чогаадылга бажыңына Кызыл хоорайның соңгулддар талазы-биле штавы «Чаңгыс демниг Россия» партиядан Россия Федерациязының Президентизинге кандидат Д.А.Медведевтин бүзүрөттүргөн кижизи ТР-ниң Чазак Даргазы Ш.В.Кара-оол-биле республиканың кадык камгалал системазының ажилдакчыларының ужуражылгазын организаастап эрттирген.

Кадык камгалал шугумунда бөгүнгү байдалда шийтпирлеттинмейн артып турар айтырыглар эвээш эвес болганда, мындыг чугаа кайы-даа талага ажыктыг болганы чугаажок. Четпестерни илередип, ону эдип алырының оруктарын тодарадып чугаалажырынга ужуражылга таарымчалыг байдалды тургускан.

Эмчилер-биле ужуражылгага Ш.В.Кара-оол Күрүнө Чөвүлелиниң хуралына В.В.Путинниң Россияның 2020 чылга чедир стратегтиг хөгжүлдээринин дугайында программазын дыңнааш, аңаа үнелел бергеннерниң сөзүн дыңнааш база Красноярск хоо-

райга чурттуң V экономика хөгжүлдээринин шийтпирлеттинмейн артып турар айтырыглар эвээш эвес болганда, мындыг чугаа кайы-даа талага ажыктыг болганы чугаажок. Четпестерни илередип, ону эдип алырының оруктарын тодарадып чугаалажырынга ужуражылга таарымчалыг байдалды тургускан.

ТР-ниң кадык камгалалының удуртукчулары Ш.В.Кара-оолга хөй айтырыгларны салып, РФ-тиң Президентизинге кандидат Д.А.Медведевке чагыгларын кирип, ол дээш бадылаарын аазаан.

АНОНС! АНОНС!

Дыңнаңар, долгаңар!

Февраль 22-де 14 шактан 16 шакка чедир Көдээ ажил-агый болгаш аш-чем яамызының сайыды Валентин Иванович Ендан болгаш ооң оралакчылары Тываның чону-биле дорт телефон дамчыштыр айтырыгларга харылап бээри-биле редакцияга келир. Көдээ ажил-агыйның бүгү-ле темаларына айтырыгларны олардан 2-17-09 телефон-биле харылзажып айтырып болур силер, хүндүлүг номчукчу.

Айтырыгларны баш удур 2-17-09, 2-03-87 телефоннар дамчыштыр салып болур.

Келген айтырыгларны сайытка берип, харызын солунга чырыдар бис.

Долгаңар, телефоннар силерни манап тур.

Шолбан КАРА-ООЛ:

«ЧУРТТУ ИННОВАЦИЯ-БИЛЕ ХӨГЖУДЕР
СОЛУЛГА САЛДЫНГАН»

(Төңүзү. Эгези 1-ги арында).

Тываның экономиказын хөгжүдеринге инвестиция кончук чугула болуп турар, ону чогулгалыг шийтирлээр хемчеглерни Чазак ап, чоокта чаа С.Пугачев болгаш өскөлөр-даа бай хөрөңгитеннер-биле ужурашканын ол чугаалаан. Тывада кылдыр ужурулг бүдүрүлгелер эвээш эвес, оларга Элегестин хөмүр-дажынын тывыжын бо чылдан эгелээр, чылыдылга электростанциязын тудары, «Тыва даг-дүгү» комбинаттын даг-дүгү бүдүрерин көвүдедири, каттарны, мөөгүнү, эм оъттарны, көдээ ажил-агый продуктуларын болбаазырадыры, суксунга ижер сугларны бүдүрери, куш фабриказын, сүт-бараан фермаларын тудары болгаш өске-даа айтырыглар хамааржыр. Оларны тударына, дериг-херекселдеринге хөй инвестиция, чээли хөрөңгизи херек, мону тып, дугуржур ажилды күштелдирер, федералдыг төптөн деткимче алыр хемчеглерни боттандыраар. Бо бүдүрүлгелерин тударда эрги-ле хөвээр эвес, амгы үениң инновация негелделеринге дүүштүр болбаазыраңгай технологияларны ажыглаар, оларны

тургузар ужурулг бис деп, Дарга чугаазына айыткан.

Тыва Республиканың социал экономиказын хөгжүлдесинин байдалын, республиканың амгы үеде шийтирлээр ужурулг айтырыгларын федералдыг төптүн удуртукчулары билип турар, олар деткимчени көргүзүп турарлар, ону улам экижидер дээш Чазак, оон удуртукчулары доктаамал ажилдап турарын Шолбан Кара-оол чугаалааш, ол үре-түннелдиг болурунга идегеп турарын илереткен. Тыва Республиканың Чазаа бодунун талазындан республиканың иштиги курлавырларын ажыглап тургаш, үлетпүрнү, көдээ ажил-агыйны, өөрөдигени, кадык камгалалын, чуртталга тудуун хөгжүдөр, чурттагыч чонун амыдырал-чуртталгазын экижидер, оларның ажилдаарына таарымчалыг байдалдарны тургузар хемчеглерни ап турар.

Москвага чорааш, Пор-Бажын төлөвилелиниң комиссиязының хуралына Чазак Даргазы киришкен, аңаа чазын шинчилел ажилдары уламчылаарын чугаалашкан, орта бо чылын даштыкы эртемденнер, студентилер база киржир. Ынчан-

гаш ажил-иш аңаа хайныышкынныг, үре-түннелдиг болур. Оон аңгыда Шолбан Кара-оол Чадаанын Устүү-Хүрээзин Пор-Бажын фондузу катап тургузар дугайында дугуржулга атты салган. Аңаа ажил бо чылын эгелей бээр.

Чазак Даргазындан хөй санныг айтырыгларны журналистер салган. Көдээни хөгжүдөр дугайында айтырыг канчаар шийтирлеттинип турары кол айтырыг болган. Чазак бо айтырыгны мурнады хөгжүдөр сорулгазы кылдыр салган, оон түннелинде 2007 чылда көргүзүлгөр багай эвес болган. Мал бажын өстүрер талазы-биле Сибирь федералдыг округта бирги черде чоруп турар. Ындыг-даа болза, көдээде шийтирлээр ужурулг айтырыглар хөй болуп турарына Дарга доктааган. Орта малдың уксаазын экижидерин, продуктулуун бедидерин, малчынарның, көдээ ишчилерниң чурттаарына таарымчалыг байдалдарны тургузарын, суурларны чаагайжыдарын болгаш өске-даа чүүлдерни хамаарыштырган.

Айтырыгларга долу харыларны бергени дээш Чазак Даргазына журналистер четтиргенин илереткен.

Таан-оол ХЕРТЕК.

Ай-кыс Маспык-оолдун тырттырган чуруктары.

Курагино – Кызыл демир-орук төлөвилелиниң стенин-зиниң чанында тыва кыстар.

Хүндүлээчел Сибирь

Красноярск хоорайга экономикаштырар. Оон-биле беш сайытар: чурттуң кол экономизи Эльвира Набиуллина, девискээр политиказын эки билер Дмитрий Козак, саң-хөө сайыды Алексей Кудрин болгаш транспорт сайыды Игорь Левитин база харылзаа талазы-биле сайыт Леонид Рейман келген.

Шуулганга ниитизи-биле 2000 киржикчилерни бүртүккөн. Бүртүккен журналистерниң саны 390. Тываның журналистериниң аразындан «Тувинская правда» солунун кол редакторунун оралакчызы Инна Принцева биле «Авторадио-Кызыл» радиостанцияның кол редактору Долаана Салчак киришкенер. Хуралдаар залче кирер чериниң чанында парлалга төвүн таарыштыр тургускан. Журналистерниң ажилчын олуттарының мурнуку одуруглары Интернетке кирип болур ноутбуктар-биле дериттинген – ол олуттар дээш база изиг тулчуушкун болган. Удатпаанда чугаа-соот хенертен оожургай бергеш, фотокамералар шаккылай-ла берген. Журналистерниң чанындан РФ-тин Президентизиниң Сибирь федералдыг округунда Бүрүн эргелиг төлээзи Анатолий Квашнин болгаш Красноярск крайның губернатору Александр Хлопонинде үдеттирип алган шуулганын кол киржикчи-илеткелчи Дмитрий Медведев эрте берген.

Дмитрий Медведевтин дөрт «И»-зи

Дмитрий Медведев башкы киж дээрзи билдингир. Оон лектор уран аргазы бүрүнү-биле Красноярскиге илерээн. Оралакчы Дарганы чугаазы улус мурунуга сөс чугаалаар эртемниң бүгү-ле

«Россия чээрби-чээрби (2020)» төлөвилел
Оон Тывага хамаарышкан кезээ

(2008 чылдың февраль 15-16-да Красноярск хоорайга болган V экономиктиг шуулганын материалдары-биле)

ТР-ниң Чазаның Даргазы Ш.Кара-оол «Чаңгыс демниг Россия» партиязының политический секретары Андрей Воробьев-биле төлөвилелдиң соңуругап турары.

дүрүмнери-биле тургустунган: аллегорияларлыг, тодаргай чижектерлиг, цитаталарлыг болгаш солун, өөрөдиглиг деңнелгелерлиг. 40 минута иштинде чугаалаан сөзүнүн төңүзүнде езулук лектор кижиге болгаш илеткелиниң кол-кол тезистерин катаптаан. Оларның колу – эгелээн чүүлү ол уламчылаар. Владимир Путинниң эгелээн ажилын уламчылаар.

Дмитрий Медведевтин дөрт «И»-лери болза: Институттар, Инфраструктуралар, Инновациялар, Инвестициялар.

Бо сорулгаларда кол-кол угла-ныышкыннар:

- эрге-хоойлуну тоовас чоруктарны аяк эртери;
- административтиг шаптаразынарны эвээжидери;
- үндүрүгнү кудуладыры;
- күчүлүг болгаш бот-тускайлаң саң-хөө системазын тургузары;
- девискээрлерниң херек-кырында дең болурун хандыраарына инфраструктураны экижидер;
- национал инновация система-

зының үндезиннерин хевирлеп тургузар;

- социал хөгжүлдө.

Тыва - «2020» төлөвилелде

Дмитрий Медведевтин дөрт «И»-зи Тывага эң-не таарымчалыг бооп турарын республиканың Баштыны Шолбан Кара-оол демдегелээн. «Бо сөстөрни чугаалаарга, оларны сагыш-сеткилимде адыш часкап хүлээп турдум. Ол болза Тываның экономиказын эң таарымчалыг төлөвилел-дир. Институттар. Тывада идеяларны идип үдүреринче болгаш оон организа-застыг хандырылганынче угланган структуралар херек кырында чок. Удуртуп-башкаарының эргижи-рээ хевирлери бар. Чижээ, ол-ла автономнуг күрүнө албан черлери эрге-байдалдары-биле школаларга бюджеттен дашкаар акша-хө-регилерни идепкейлиг киришти-ринерин болдуруп турар болгай. Инфраструктура. Ол республика-ның эң берге айтырыгларлыг чери. Энергияның улуг карылгазы, транспорт, багай оруктары. Бо бүгү

Соңгулдаларга уткуштур

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазына Тес-Хемниң №16 соңгулда округундан депутаттың кандидады Белек-оол Чоодуевич БАТКАР

Тыва Республиканың көдээ ажил-агыйның алдарлыг ажил-дакчызы, РФ-тин Көдээ ажил-агый яамызының Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Эрзин, Тес-Хем кожууннары Хоойлужудулга палатазына сагыш-човангыр, быжыг туруштуг төлээлекчилиг турар ужурулг. Бистиң кожууннарывыстың нарын айтырыгларын парламентке тургузуп шийтирлежиринге беле мен. Путинниң политиказын деткип турар мен. Бир эвес өг-бүлө бүрүзүнүң амыдыралының деңнели бедик болур болза, республика-выстың, улуг чуртувустун ажил-ижи эки болур, мону боттан-дыраары улуг сорулга, бо чугула херекти күүседиринге идепкейлиг киржир мен.

(Халас парлаан).

ТР-ниң Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазына Кызылдың Ленинград-2 №3 соңгулда округундан депутаттың кандидады Анастасия Александровна БРУТКОВА

«Чаңгыс демниг Россия» партиязының деткимчези-биле Тываның чурттагыч чонунун эрге-ажыктарын камгалап шыдаар мен. Март 2-де аныктар боттарының идепкейин көргүзөр.

(Халас парлаан).

ЧАЗАЛГА

2008 чылдың февраль 2-де үнген №11 (17499) «Шын» солунунун бирги, ийги арыннарда парлаттынган «Кара туразында аажылаашкыннар» деп материалдың эң сөөлгү абзазында домакта материалдың авторунун чагыры-биле «күш-ажыл болгаш социал политика эргелелиниң кассири Е.О.Монгушка хамаарыштыр кеземче херээн оттурган» деп бижиттинген, ынчангаш ону «күш-ажыл болгаш социал политика эргелелиниң кассири Т.Д.Ховалыга хамаарыштыр кеземче херээн оттурган» деп эде номчурун диледивис.

чүүлдер бистерни дедир аткаар октап турар. Маңаа федералдыг төптүн дузазы чокта берге. Инновациялар болгаш инвестициялар. Бистерге инвестициялар херек. Ынчалза-даа кол-ла негелделерин бирээзи – инвестор тус черниң берге айтырыгларын шийтирле-жир ужурулг. Казымал байлактар-ның мөөң курлавырлыг черлерин шингээдип турар черинге ээлчег-лиг түр үеде чурттаар бичии ба-жыңнар тудар эвес, а эки шынар-лыг суурну, кижилерге езулук-ла бажыңнары тударына киржир ужурулг. Тус черниң күш-ажылчы күштеринге даяныр. Кижилерге кичээнгейни угландыраар: өөрөдигезинче, кадыкшылыңче, амыды-рал-чурттаарына таарымчалыг байдалдарны тургузарынче углан-ган болур ужурулг» — деп, Крас-ноярск хоорайга сургакчылааш-кынының түннелдери-биле Шолбан Кара-оол үлөшкен.

Инвестиция фондузундан дет-кимче алырына таныштырып тур-ар инвестиция төлөвилелдерин салган. Оларның чанында эрткен чылдың тиилекчилерин база та-ныштырып көргүскөн. Оларның аразында Курагино—Кызыл де-мир-оруктун тудуунун төлөвилели база бар. Бо төлөвилел 2008 чыл-дың төңүзүнде 50 хууга бюджет акшаландырышкынын алыр. Амдызында төлөвилел-шинчилел ажилдары чоруп турар.

«Бо төлөвилел чүгле Тываның Элегесте хөмүр-даштын мөөң кур-лавырларын казып тыварын хөг-жүдөр эвес, девискээрниң эконо-миказының сайзыралын хандыраар аргалары делгем болу бээр» — деп, Анатолий Квашнин чугаалаан.

Дина ОЮН.

В.ШАЙФУЛИНИН
тырттырган чуруктары.

Президент соңгулдаларына уткуштур

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ

Россия, ооң иштинде Тыва Республика политиктиг эң шыңгыы шылгалданың, март 2-де болур Россия Федерациязының Президентизинин соңгулдаларының бүдүүзүндө турар. Бо соңгулдалар дээрге соңгукчуларның политиктиг бышкан чоруунуң болгаш мерген угаанының көргүзүү болур. Ынчангаш Россияның, Тываның салым-чолу дээш эң-не бедик харысалга соңгукчуларның экинге онаажып турар.

Россия Федерациязының Президентизи чуртта дээди албандуужаалдыг күрүнө баштыңы кижилер болур. Россия Федерациязының Конституциязының, кижиниң болгаш хамаатының эргелеринин база хосталгаларының магадылакчызы, Россия Федерациязының бот-догуннаашкынның, ооң хамаарышлас чоруун база бүдүн-бүрүн күрүнө болурун камгалаар талазы-биле хемчеглерни ол алып, күрүнө эрге-чагырга органнарының демнежилгелиг кады ажылдажылгазын хандырар. Күрүнениң иштиги болгаш даштыкы политиказының кол угла-нышкыннарын тодардыр. Президент РФ-тин Конституциязының доктаатканы хемчээлдер-биле ажылдаар, өршээл, келдерел көргүзүр эргелиг. Чурттуң Чепсектиг Күштеринин Кол Командылакчызы болур. Президентинин хоойлужу-дугала талазы-биле бүрүн эрге-хүлээлгелери хоойлужудулганың болгаш хоойлулар күүселдезинин айтырыглары-биле холбаалыг, хоойлужудулга инициативазын кылыр болгаш хоойлунуң күштүүн соңгаарладыр эргелиг.

Президент РФ-тин Чазак Даргазына кымны томуйлаарын Күрүнө Думазына саналдап кириер, чөпшээрелди бергениниң соонда, томуйлаар. Россия Федерациязының Чазак Даргазына саналдааны-биле Чазак Даргазының оралакчыларын, федералдыг сайыттарны албан-дужаалына томуйлаар болгаш албан-дужаалдан ол хостаар. Россия Федерациязының Конституция судунуң, дээди судунуң, Дээди Арбитраж судунуң судьяларының албан-дужаалдарына кандидаттарларны, а ол ышкаш РФ-тин Чингине прокурорунуң

кандидатуразын Федерация Чөвүлелинге саналдап кириер. Россия Федерациязының Чингине прокурорунуң албан-дужаалындан хостаар дугайында саналды Федерация Чөвүлелинге кириер, Россия Федерациязының Айыыл чок чорук чөвүлелин тургузар болгаш удуртуп-башкаар. Россия Федерациязының Президентизинге дээр болбас камгалаалдыг.

Чазактың эрге-хүлээлгезинге хоойлужудулга эрге-чагыргазының талазындан холгаарлаашкын бар деп санап көргөн таварылгада, Чазакты Президент камгалаар аргалыг. Чазакка бүзүрөп идегевес чорукту Күрүнө Думазының илгерилээшкени-биле Президент чөпшээрелдин барып болур эргелиг, а бир эвес Күрүнө Думазы Чазакка бүзүрөс чорукту үш ай дургунда база катап илгерилээр болза, Чазактың халашканының дугайында Президент чарлаар азы Күрүнө Думазы тарадыр.

Күрүнө эрге-чагыргазын боттандырып турар Россия Федерациязының органнарының (Президент, Федералдыг Хурал, Чазак) системазында бот-тускайлаң болгаш кол черни Президент ээлээр деп бадыйткаар арганы РФ-тин Конституциязының чогуур чүүлдери берип турар. Күрүнө баштыңы онзагай бүрүн эргелерлиг. Онза, дүрген болгаш кедегергей нарын байдалдарның негеп келгени дүрген шийтирлерни ол боду чааскаан хүлээп алып эргелиг. Россия Федерациязының девискээринге азы ооң чамдык черлеринге дайын азы онза байдалды Президент бодунуң шийтири-биле чарлаар эргелиг болгаш ол дугайында Федерация Чөвүлелинге болгаш Күрүнө Думазына доп-дораан дыңнадыр.

Россия Федерациязының Пре-

зидентизи дөрт чыл хуусаалыг кылдыр Россия Федерациязының хамаатылары бүгү-ниити дең болгаш дорт соңгулда эргезинге үндезилээш, чажыт бадылаашкын-биле соңгуур. Россия Федерациязының Президентизи кылдыр 35 хардан аныяк эвес назылыг, Россия Федерациязында 10 чылдан эвээш эвес үеде доктаамал чурттап турар Россия Федерациязының хамаатызы соңгудуп болур. Чаңгыс олла кижилер Россия Федерациязының Президентизинин албан-дужаалын улаштыр ийи хуусаадан хөй удаа ээлеп болбас, ону Россия Федерациязының амгы Президентизи В.В.Путин тодаргай бадыйткап турар. Россия Федерациязының Президентизинге четчир амыдыралчы, бедик арга-дуржулгалыг, чоннуң амыдыралын бүгү талаалыг эки билир, ак сеткилдиг, шынчы хамааты ол бедик албан-дужаалга соңгудурун дээрзи билдингир-дир. Ынчан ооң ажыл-чорудулгазынга үнелелди соңгукчулар бээр апар.

Россия Федерациязының баштыңына соңгудурун Президент эрге-хүлээлгелерин күүседип кирерде, чонга даңгыраан бээрин РФ-тин Конституциясында тодаргайлаан, биригээр чугаалаарга, Конституцияда көрдүнгөн бүрүн эргелерин боттандыраары-биле холбашкан хүлээлгелерни күүседирин албанның болгаш байырлалдың сөзү-биле аазаары-дыр. РФ-тин Президентизи Россия Федерациязының Конституциязынга, Федералдыг хоойлуга дүүштүр Күрүнө Думазына соңгулдаларны, референдумну чарлаар, Күрүнө Думазына хоойлулар төлөвилелдерин кириер, федералдыг хоойлуга ат салыр. РФ-тин Президентизинин чарлыктары болгаш айтышкыннары – эрге-чагырганың актылары-дыр, оларны Россия Федерациязының бүгү девискээринге күүседирин албан. Нормачижектер хүлээп алып чорудулгага дадалаашкыннарының болгаш удур болурунун системазында чугула рольду Президентинин соңгаарладыр эргези, тодаргайлаарга, Федералдыг Хуралдың хүлээп

алган хоойлузунга ат салбайн барып болур эргези ойнап турар. Ооң сөөлүндө Күрүнө Думазы болгаш Федерация Чөвүлели доктааттыг чурум езугаар хоойлуну катап сайгарып көөр. Бир эвес катап чугаалажып көргөн үеде федералдыг хоойлуну мурнунда хүлээп алдыганын эдилгени езугаар Федерация Чөвүлелин кижигүннеринин болгаш Күрүнө Думазының депутаттарының ниити санындан бадылаашкыннарының хөй нуруузу-биле (үштүн ийден эвээш эвези) чүүлүг деп санаар болза, Президент ол хоойлуга ат салыр болгаш чонга чарлаар.

Россияның миллион-миллион соңгукчулары демократияның чөпсээ болур соңгулдаларны чөптүү-биле шингээди апкан, ол арганы бо чылдың март 2-де соңгукчулар улам-на иделкейлиг ажылгаар дээрзинге идегеп болур. Ниитилелдин медегер билгени демократтыг соңгулдалар Россияда хөгжүдүлгени оожумнадырынче эвес, а дүргедеринче, демократияны божаннадырынче эвес, а улам-на калбартырынче, Россия күрүнениң үндезиннерин сандарадырынче эвес, а быжыктыра-рынче угландырган турар ужурулг. Быжыг туруштуг демократтыг чурттарда күрүнениң бириг удуртукчузун соңгуур дээрге, тактиканың (сорулганы чедип алырының) айтыры-дыр. А Россияның чонунга, соңгукчуларына хамаарыштыр алырга, ол дээрге политиктиг стратегияның, салым-чолдун, амыдыралдың келир үезинин эргежок чугула айтыры-дыр. Бо соңгулдаларга эң-не бедик харысалгалыг болурун ол айтырыг бүгү кижилерден – политиктиг ажылдакчылардан, соңгулдаларның организаакчыларындан, массалыг информация чепсектеринден, күүсекчи эрге-чагырганың структураларындан, удурланышкак-даа күштерден, шупту соңгукчулардан негеп турар. Бистерге шаптыктай бээр изигленишкенин, хууда эрге-ажыын хараар чоруктарны канчап-даа болдуруп болбас. Хоозун чугаага болгаш харысалга чок аазаашкыннарга эвес, а са-

рыылдыг угаанга үндезилеттинген шын шилип алышкынны кылыр төлээде, эрткен, амгы болгаш келир үени эң-не бедик медегерлиг болгаш бодамчалыг езу-биле үнелеп көөрү бистерден негеттинип келген.

Ам болур Президент соңгулдалары политиктиг чаа силгишкенинге чедирбес, политиктиг чорудулгалар революстуг орук-биле чорбас ужурулг дээрзинге идегээр апар бис. Президент соңгулдалары болза, бүгү соңгукчуларның политиктиг бышкан чоруунуң шыңгыы шылгалдазы болуп, Россияның ниитилели сөөлгү чылдарда демократияны шингээди алганын бадыйткап көргүзери күзенчиг-дир, ынчаарга, бистин ниитилеливиз эрткен үени чүгө дагыннаар аргалыг бе азы шын түннелдерни кылып, келир үезин тодаргайлаар, бети дизе, 4 чылды баш бурунгаар өттүр көрүп шыдаар бе дээрзин ам болур Президент соңгулдалары бадыйткап көргүзүр апар. Шын угаан-бодап чугаалаарга, тодаргай эки түннелдер, ажыл-агыйга чедишкенин, чоннуң амыдыралының экижээнин херечилели Россияның чонунга эргежок чугула. Чогум-на ынчан кайы-даа чаданың эрге-чагыргазының ат-алдары, хүндүзү, үнези бе-диер апар. Хөй-хөй болушкуннар долган бо үеде Россияның бөдүүн соңгукчузу эң-не мерген угаангы болгаш ак сеткилдиг политик-тир.

Соңгулдаларга киржири – хамаатыларның эки туразының херээ. Ынчалза-даа соңгукчулар соңгулдалар дугайында хоойлуларда көрдүнгөн соңгуур болгаш соңгудурун хамааты эргезин бүгү соңгукчуларның бүрүн ажылгаары, соңгулдаларга иделкейлин көргүзери дыка күзенчиг. Россия Федерациязының Президентизинин соңгулдалары эрге-хоойлунуң үндезининге, Тыва Республиканың соңгукчуларының бедик иделкейлинин байдалына эртеринге долузу-биле идегеп болур.

Кара-Сал БУДУК-ООЛ,
ТР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, күш-ажылдың хоочуну.

РФ-тин президентизинин март 2-де болур соңгулдаларына киржир кандидаттарның саны ам билдине берген. Ол кымнарыл дээрге, РФ-тин Чазак Даргазының бириг оралакчызы Д.Медведевти чугаалаваска, РФКП-ден Г.Зюганов, РЛДП-ден В.Жириновский, Россияның демократтыг партиязындан А.Богданов болуп турар.

Моон мурнунда РФ-тин Чазак Даргазы турган М.Касьяновту бүртүкээрден Төп соңгулда комиссиязы ойталаан. Чүге дээрге, ооң чыыр ужурулг ийи миллион соңгукчуларының хол үжүүнде дыка хөй частырыглар бар болган. РФ-тин президент соңгулдаларының хоойлузунга дүүштүр Д.Медведев, Г.Зюганов, В.Жириновский Күрүнө Думазында партияжи бөлүктөрдөн депшиттирген болгаш соңгукчуларның хол үжүүн чыгбас.

М.Касьяновтун кандидатуразын президент соңгулдаларына кирбээнинге хамаарыштыр, оппозиция ооң Кремльге удур чугаазындан эрге-чагырга корткан деп болурла ыйнаан, ынчалза-даа чамдык аналитиктерин чугаалап турары-биле алырга, ол президент соңгулдаларына киришкен-даа

болза, соңгукчуларның ийи хуудан хөй үнүн албас турган, Төп соңгулда комиссиязының шийтири аңаа ажыктыг болган деп турары таварылга эвес. Политик кижиниң ат-алдары деп чүве дыка салдарлыг болгай.

Бир эвес Зюганов биле Жириновскийге хамаарыштыр чугаалаар болза, ол бир аңгы херек. 2004 чылдың президент соңгулдаларына оларның кайызы-даа «дыштанганнар». Зюгановтун орнунга аграржы Харитонов, Жириновскийниң орнунга ооң камгалакчызы президент соңгулдаларына киришкенер болгай. Ам байдал оларның кайызынга-даа нарын болуп турар. Жириновский кандыг-даа байдалда бодунуң кандидатуразын ужулбас талазы-биле аксы-сөзүн берген болуп турар. Ындыг-даа болза, ооң аксы-сөзүңгө бүзүрээри берге.

Массалыг информация чепсектеринде көстүп келген медээлерден алырга, Г.Зюганов бо соңгулдадан эки туразы-биле ойталаар байдалдыг болуп турар. А ооң бодунуң чугаалап турары-биле алырга, кол коммунист сөөлүңгө чедир демисежир күзөлдиг. Бир эвес Г.Зюганов ийи соңгулданы улаш-

тыр эрттириптер болза, ол ооң ат-алдарына кончуг багай салдарлыг болуру билдинип турар. Соңгулдага киришкеш, РФКП Күрүнө Думазына алган 11,6 хуудан эвээш соңгукчуларның үнүн алып болза, ол база эки эвес салдарлыг болуру билдингир. Политиктиг тайылбырлакчы Белковскийниң чугаалап турары-биле алырга, Зюгановка компартияның эрге-чагыргазын камгалап алыры эргежок чугула болуп турар. Ынчангаш адал дээрге соңгукчуларның 12-15 хуу үнүн алып, оон эвээш үнүн алып болза, ону солугурун айтыры тургустунуп кээп болур деп турар.

РФ-тин президент соңгулдаларының хоойлузунга дүүштүр кандидаттарның агитация ажылы февраль 2-ден эгелээн. Сөөлгү медээлерден билдингенин езугаар алырга, Д.Медведев удурланышкылары-биле теле-ужуражылга киржиринден ойталаан болуп турар. Ооң соңгулда штавындан тайылбырлап турары болза: «Д.Медведев шөлээже үнмээн, РФ-тин Чазак Даргазы бириг оралакчызы эрге-дужаалында иделкейлиг ажылдап турар, ооң ажылының графигинде регионнар чоруп, ажыл-чорудулганың аңгы-

аңгы адырларына хуралдар эрттирери көрдүнүп турар»

РФ-тин президент соңгулдаларына уткуштур РФ-тин Чазак Даргазы талазындан тодаргай хемчеглер алдынып турар. Февраль 1-ден эгелээш, пенсияны, бюджет ажылдакчыларының, шериг кижилеринин ажыл төлөвин өстүргөн. Эрткен чылгы Күрүнө Думазының соңгулдазына национал республикаларның суурларына соңгукчулар 100 хуу чедир бадылаан болгай. Бо чүнү көргүзүп турарыл дээрге, бөдүүн россиянарның РФ-тин Президентизи В.В.Путинге, РФ-тин Чазак Даргазының бөдүрелинниң быжыкканын ол дорту-биле бадыйткап турар. Шыны-биле чугаалаарга, Медведев дээрге, ол Путинниң сурукчузу дээрзин соңгукчулар эки билип турар. Ам болур соңгулдага соңгукчуларның киржилгези Күрүнө Думазының соңгулдазындан эвээш эвес болур ужурулг. Россияның салым-чолунга бодунуң үнүн катпаан кижилер, Россияның хамаатызы деп бедик эргени канчап эдилээр боор. Боданыр, шилир, шимченир үе келген.

Сергей ХЕРТЕК белеткээн.

БОДАНЫР, ШИЛИР ҮЕ КЕЛГЕН

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ЧАРЛЫКТАРЫ

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының Чарлыын күш чок деп санаарының дугайында

Тыва Республиканың хоойлужулгазын экижидер сорулга-биле доктаадырым болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның Даргазының 2003 чылдың май 13-те «Тыва Республиканың Чазаның Даргазының чанында Эртем болгаш технология талазы-биле чөвүлелди тургузарының дугайында» №300 Чарлыын күш

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының 2007 чылдың май 21-де «Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының структуразының дугайында» №95 Чарлыына өскерилгелер кириер дугайында

Тыва Республиканың нормативтиг эрге-хоойлу актыларын Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың күштүг боол турар хоойлужулгазына дүүштүрер сорулга-биле доктаадырым болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның Даргазының 2007 чылдың май 21-де «Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының структуразының дугайында» №95 Чарлыына дараазында өскерилгелер кириер:

а) 2-ги пунктуга дараазында уткалыг одуругну немээр:

«Тыва Республиканың Культура салгалының

чок деп санаар.

2. Бо Чарлык аңаа ат салган хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

2008 чылдың февраль 4

№14.

объектилерин (төөгүнү болгаш культураның тураскаалдарын) камгалаар талазы-биле албанның;

б) Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының структуразында «Тыва Республиканың Архив агентилели» деп одуругну соонга;

«Тыва Республиканың Культура салгалының объектилерин (төөгүнү болгаш культураның тураскаалдарын) камгалаар талазы-биле албан» дээн одуругну кириер.

2. Тыва Республиканың Чазаның

бир неделя хуусаада Тыва Республиканың

Культура салгалының объектилерин (төөгүнү болгаш культураның тураскаалдарын) камгалаар талазы-биле албанның дугайында Дүрүмнү доктаадыры-биле кириер;

Тыва Республиканың нормативтиг эрге-хоойлу актыларын бо Чарлыкка дүүштүреринин дугайында саналдарны кириер.

Ырак болгаш чедери берге черлерге бадылаашкыннарны хуусаадан эрте чорударына чөпшээрел бээринин дугайында Тыва Республиканың

СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛЫ

2008 ч.02.12 № 37/203-5 Кызыл хоорай

«Россия Федерациязының Президентизинин соңгулдаларының дугайында» Федералдыг хоойлунун 70 чүүлүнүн 1-ги пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Кызыл, Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Би-Хем, Сүт-Хөл, Танды, Тере-Хөл, Тес-Хем, Тожу, Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Эрзин кожууннарның де-вискээр болгаш участок соңгулда комиссияларына ырак болгаш чедери берге черлерге Россия Федерациязының Президентизинин соңгулдаларының талазы-биле бадылаашкыннарны участок соңгулда комиссияларының чогуур шиитпирлери-биле хуусаадан эрте, 2008 чылдың февраль 15-тен март 1-ге чедир үеде, эрт-

3. Бо Чарлык 2008 чылдың январь 1-ден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

2008 чылдың февраль 4

№15

тирерин чөпшээрээр.

2. Кожууннарның де-вискээр соңгулда комиссиялары участок соңгулда комиссияларына бадылаашкыннарны хуусаадан эрте эрттирери-биле холбашкан организас-техниктиг болгаш методиктиг дузаны чедирер, а ол ышкаш бадылаашкынны чорудуп турар үеде Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин сагыттыг турарына контролду хандыраар.

3. Бо доктаалды Тыва Республиканың де-вискээр болгаш участок соңгулда комиссияларының, а ол ышкаш парлаары-биле республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарына чорудар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазының

хүлээлгезин күүседип турар О.В.ФОРТУНА.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретарының

хүлээлгезин күүседип турар К.С. МОНГУШ.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

2008-2009 чылдарда башкы ажилдакчыларга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш төлевирни доктаадырының, Тыва Республиканың күрүнениң өөредилгениң албан черлеринде болгаш муниципалдыг өөредилгениң албан черлеринде ону төлээринин чурумун, хемчээлин болгаш негелделерин доктаадырының дугайында

2008 чылдың январь 17 №8 Кызыл хоорай

Россия Федерациязының Чазаның 2007 чылдың декабрь 12-де «Россия Федерациязының субъектилеринин күрүнениң өөредилге албан черлеринин болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринин башкы ажилдакчыларга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш төлевирни доктаадырының дугайында» № 860 доктаалы-биле дүүштүр Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Мында калсырган 2008-2009 чылдарда башкы ажилдакчыларга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш төлевирни доктаадырының, Тыва Республиканың күрүнениң өөредилгениң албан черлеринде болгаш муниципалдыг өөредилгениң албан черлеринде ону төлээринин чурумун, хемчээлин болгаш негелделерин доктаадырының дугайында Чурумну бадылаар.

2. Тыва Республиканың күрүнениң өөредилге албан черлеринин болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринин башкы ажилдакчыларга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш төлевирни доктаадырының, Тыва Республиканың бюджетинге федералдыг бюджеттен 2008 чылда субсидияны бээринин дугайында Тыва Республиканың Чазаның болгаш өөредилге талазы-биле федералдыг агентилелдин аразында Дугуржулгага ат салырынга Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчызы А.П.Дамба-Хууракты төлээледир.

3. Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказының яамызы болза:

- Россия Федерациязының өөредилге болгаш эртем яамызының бадылааны майык-биле төлевирни төлээринге Тыва Республиканың бюджетинин чарыгдалдарының дугайында отчетту, хоорай болгаш көдээ черлерде өөредилге албан черлеринде классстарның санының дугайында информацияны кириштир, өөредилге талазы-биле федералдыг агентилелге квартал санында, отчетту кварталдың соонда 15-тиң хүнүнге чедир кириер;

- муниципалдыг өөредилге албан черлеринде класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш башкы ажилдакчыларга төлевирни төлээринге Тыва Республиканың муниципалдыг тургузууларының чагыргаларына субвенция хевиринге акша-хөреңгилерин ылгап бээрин хандыраар.

4. Тыва Республиканың Сан-хөө яамызы болза:

- каттышкан бюджетти тургузуп тура, Тыва Республиканың күрүнениң өөредилге албан черлеринде болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринде класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш башкыларга төлевирни төлээр кезээнде чарыгдал хүлээлгелерин чыл санында барымдаалаар;

- Тыва Республиканың күрүнениң албан черлеринде болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринде класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш башкыларга төлевирни төлээринге субвенция хевиринг акша-хөреңгилерин Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказының яамызына, Тыва Республиканың Культура болгаш

информация политиказының яамызына, муниципалдыг тургузууларга отчеттуг айның соондагы айының 1-ги хүнүнге чедир ай санында ылгап бээрин хандыраар.

5. Тыва Республиканың Культура болгаш информация политиказының яамызы, Тыва Республиканың муниципалдыг тургузууларының төлээлтирген органы болза:

- Тыва Республиканың күрүнениң албан черлеринде болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринде класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш башкы ажилдакчыларга төлевирни республика бюджетинден субвенция күсели-биле төлээринге чагыгы отчеттуг үеңиң сөөлү айының 25-ки хүнүнге чедир Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказының яамызына бээр;

- Тыва Республиканың күрүнениң өөредилге албан черлеринин болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринин эргезинде турар албан черлеринде класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш башкы ажилдакчыларга төлевирни республика бюджетинден субвенциялар күсели-биле төлээрин отчеттуг айның соондагы айының 5-ки хүнүнге чедир ай санында төлээрин хандыраар;

- Тыва Республиканың күрүнениң өөредилге албан черлеринин болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринин санының дугайында информацияны отчеттуг айның соондагы айының 8-ки хүнүнге чедир ай санында Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказының яамызына кириер.

6. Тыва Республиканың күрүнениң өөредилге албан черлеринин болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринин удуртукчулары башкы ажилдакчыларга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш төлевирни төлээринге чарыгдалдар дугайында отчеттарны отчеттуг айының соондагы айының 5-ки хүнүнге чедир ай санында Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказының яамызына кириер.

7. Бо доктаал болза, 2008 чылдың январь 1-ден тыптып келгени эрге-хоойлу хамаарылгаларына күштүг болур.

8. Тыва Республиканың Чазаның 2007 чылдың январь 29-та «2007 чылда класс удуртукчу хүлээлгелерин күүсеткени дээш башкы ажилдакчыларга төлевирни, Тыва Республиканың күрүнениң өөредилге албан черлеринин болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринин ону төлээринин чурумун, хемчээлин, негелделерин доктаадырының дугайында» №142 доктаалын күш чок деп санаар.

9. Бо доктаалды «Шын», «Тувинская правда» солуннарына парлаар.

10. Бо доктаалдың күүселдезинин контрол Тыва Республиканың Чазаның Аппаратының мурнады көргөн национал төлөөлелдер боттандыра талазы-биле эргелелинге дагыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

хүлээлгелерин күүсеткени дээш башкы ажилдакчыларга төлевирни, оон хемчээлин, төлээр негелделерин доктаадырының

ЧУРУМУ

1. Россия Федерациязының 2007 чылдың декабрь 12-де «Россия Федерациязының субъектилеринин күрүнениң өөредилге албан черлеринин болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринин башкы ажилдакчыларга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш төлевирни төлээринге Россия Федерациязының субъектилеринин бюджеттеринге федералдыг бюджеттен 2008-2009 чылдарда субсидияларны бээринин чурумунун дугайында» №860 доктаалын күүседир-биле бо Чурумну ажилдап кылган болгаш Тыва Республиканың нийти эге өөредилгенин, нийти кол база нийти ортумак (долу) өөредилгениң өөредилге программаларын боттандырып турар Тыва Республиканың дараазында хевирлиг күрүнениң өөредилге албан черлеринде болгаш муниципалдыг албан черлеринде класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүседип турары дээш башкы ажилдакчыларга төлевирни төлээринин хемчээлин, негелделерин (моон ыңай тус-тузунда - субсидиялар, төлевирлер дээр) бо Чурум доктаадып турар:

- нийти өөредилге албан черлери;
- кежээки (ээлчеглиг) нийти өөредилге албан черлери;
- кадет школалары болгаш кадет школа-интернаттары;
- нийти өөредилгениң школа-интернаттары;
- школа назыны четпээн болгаш биче школа назынын уругларга өөредилге албан черлери;
- сайзыралында хажыдышкыннарлыг өөренип турар уругларга, кижизиттиригчилерге тускай (таарыштыр эдер) өөредилге албан черлери (тускай (таарыштыр эдер) профессионал училищелерден аңгыда);
- аажы-чаңында хажыдышкыннарлыг уругларга болгаш элээдилерге тускай өөредилге-кижизидилге албан черлери (тускай нийти өөредилге школалары болгаш тускай (таарыштыр эдер) нийти өөредилге школалары);
- психология-педагогика болгаш медицина-социал дузазы хереглеттинип турар уругларга өөредилге албан черлери;
- өскүс уругларга болгаш ада-иезинин харагалзаазы чок арткан уругларга өөредилге албан черлери;
- узун үеде эмнедир хереглеттинип турар уругларга санаторий хевирлиг кадыкшыдылга өөредилге албан черлери;
- баштайгы чайгы белеткелдиг нийти өөредилге школа-интернаттары болур.

2. Күрүнениң болгаш муниципалдыг өөредилге албан черинин башкы ажилдакчызына оон чөпшээрели эзугаар өөредилге албан черинин дужаалы-биле класста өөренип турарлар-биле кижизидикчи ажилды организастаарының болгаш дүүштүреринин талазы-биле класс удуртукчузунун хүлээлгелерин дагып болур. Тыва Республиканың күрүнениң өөредилге албан черлеринин болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринин башкы ажилдакчыларга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш төлевирни төлээрин өөредилге албан черинин удуртукчузунун дужаалы эзугаар чорудар.

3. Тыва Республикага бээр субсидияны хемчээлин «2008 чылда база 2009 болгаш 2010 чылдарның планнаттыг үезинде федералдыг бюджет дугайында» Федералдыг хоойлу-биле бадылаан түңнерин хемчээлин болза, өөредилге албан черлеринин дугайында чижек дүрүмнери-биле доктааттыганы-биле долдуртунган класстан эвээш эвес долдуртунган классты, чок болза көдээ черде турар өөредилге албан черлеринде, кежээки (ээлчеглиг) нийти өөредилге албан черлеринде, кадет школаларда, кадет школа-интернаттарда, нийти өөредилгениң школа-интернаттарында, өскүс уругларга болгаш ада-иезинин харагалзаазы чок

калган уругларга өөредилге албан черлеринде, баштайгы чайгы белеткелдиг нийти өөредилгениң школа-интернаттарында болгаш школа назыны четпээн болгаш биче школа назынын уругларга өөредилге албан черлеринде 14 болгаш оон хөй өөреникчилег классты удуртуп турары дээш айда 1000 рубльди барымдаалап, тодарадыр.

Доктааттыганы-биле долдуртунганыдан эвээш долдуртунган класстарга төлевирни хемчээлинин саналгазын өөренип турарларның санына деннестир хемчээлин эвээжеткенин барымдаалап чорудар.

Ай санының төлевиринин хемчээлин тодарадып тура, ССРЭ-ниң күрүнэ эрге-чагыргазының органнарының болгаш күрүнэ эрге-чагыргазының федералдыг органнарының Кыдыкы Соңгу чүктүн районнарына болгаш аңаа деннестир черлерге, бедик дагылы, суг чок база Россия Федерациязының Чазаның доктаатканы климатты берге байдалдыг өске-даа районнарга (черлерге) ажылы дээш район коэффициентилерин, база ол ышкаш чаңгыс аай социал үндүрүг, пенсияныг албан камгаладылазына камгалап дадывырының болгаш бүдүрүлгеге озал-ондактыг таварылгалардан база профессионал аарыглардан албан социал камгаладылганын камгалап дадывырының талазы-биле тыртар акшаларны база шалынынга барымдаалаар.

Ай санының төлевиринин саналгазын дараазында формула-биле чорудар:

$$\begin{cases} S = 1000 \text{ руб.} & N \geq M \text{ турда,} \\ S = 1000 \text{ руб.} \times N + P + K & N < M \text{ турда,} \end{cases}$$

мында,

S – чаңгыс класска класс удуртулгазы дээш ай санының төлевирин;

N – класста өөренип турарларның саны;

M – долу четчелеттинген класстың саналгазы-биле долдуртунганы (M=25 киж, хоорай черде турар өөредилге албан черлеринде класстарга, M=14 киж, көдээ черде турар өөредилге албан черлеринде класстарга);

M=12 киж, психиктиг сайзыралы озалдап турар уругларга нийти өөредилге албан черлеринин класстарына;

M=25 киж, хоорайларда турар нийти кежээки (ээлчеглиг) өөредилге албан черлеринин класстарына, M=14 киж, көдээ черлерде турар кежээки (ээлчеглиг) нийти өөредилге албан черлеринин класстарына;

M=20 киж, хоорайларда турар кадет школаларга болгаш кадет школа-интернаттарга, M=14 киж, көдээ черде турар кадет школаларга болгаш кадет школа-интернаттарга;

M=20 киж, хоорайларда турар нийти өөредилге школа-интернаттарына, M=14 киж көдээ черде турар нийти өөредилге школа-интернаттарына;

M=25 киж, школа назыны четпээн болгаш биче школа назынын уругларга хоорайларда турар нийти өөредилге албан черлеринин класстарына, M=14 киж, школа назыны четпээн болгаш биче школа назынын уругларга көдээ черде турар нийти өөредилге албан черлеринин класстарына;

M=12 киж, аажы-чаңында хажыдышкыннарлыг уругларга болгаш элээдилерге тускай өөредилге-кижизидилге албан черлеринин (тускай нийти өөредилге школаларына болгаш тускай (таарыштыр эдер) нийти өөредилге албан черлеринин);

M=20 киж, хоорайларда турар өскүс уругларга болгаш ада-иезинин харагалзаазы чок арткан уругларга өөредилге албан черлеринде, M=14 киж, көдээ черлерде турар өскүс уругларга болгаш ада-иезинин харагалзаазы чок арткан уругларга өөредилге албан черлеринде;

M=20 киж, узун үеде эмнедир хереглет-

Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың январь 17-де № 8 доктаалы-биле бадылаттыганы

2008 – 2009 чылдарда Тыва Республиканың күрүнениң өөредилге албан черлеринде болгаш муниципалдыг албан черлеринде класс удуртукчузу

тинип турар уругларга хоорайларда турар санаторий хевирлиг кадыкшыдылга өөредилге албан черлеринге, М=14 киж, узун үеде эмне-дири хергелеттинип турар уругларга көдээ черде турар санаторий хевирлиг кадыкшыдылга өөредилге албан черлери;

М=12 киж, сайзыралында хажыдышкын-нарлыг өөренип турар уругларга, кижизитти-рикчилерге тускай (таарыштыр эдер) өөредилге албан черлеринге (тускай (таарыштыр эдер) профессионал училищелерден аңгыда);

М=10 киж, даяныр-шимчедикчи алпара-дында үрелишкннер бар өөренип турар уруг-ларга, сайзыралында хажыдышкыннарлыг кижизиттирикчилерге тускай (таарыштыр эдер) өөредилге албан черлеринге (тускай (таарыштыр эдер) профессионал училищелерден аңгыда);

М=6 киж, сайзыралында хажыдышкын-нарлыг өөренип турар уругларга, кижизитти-рикчилерге тускай (таарыштыр эдер) өөредилге албан черлеринге (тускай (таарыштыр эдер) профессионал училищелерден аңгыда) – дың-наваз уругларга школа-интернаттарынга;

Р – район коэфффициенти;

К₁ – бедик дагыл болгаш суг чок черде дээш район коэфффициенти (Мөнгүн-Тайга ко-жуун).

4. Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказының яамызы тө-левирни төлээр чарыгдалдары акшаландыра-рынга чагыгы ай санында Тыва Республиканың Сан-хөө яамызынче чорудар.

5. Тыва Республиканың күрүнениң өөре-дилге албан черлеринге болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринге ылгал бээр акша-хөрөңгилерин хемчээлин күрүнениң болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлеринге өөредилге чылының эгезинде өөренип келген уругларнын санын барымдаалал, Кыдыкы Соңгу чүктүн районнарынга болгаш аңаа деңгезин чер-

лерде ажалдап турар улустарга район коэф-фициентилерин барымдаалаш, ай санының тө-левириниң хемчээлин, база Россия Федерация-зының Чазааның доктаатканы бедик дагыл болгаш суг чок черде турары дээш немелде-лерни, ол ышкаш чагыс аай социал үндүрүг, пенсияның албан камгаладылганынга камгалал дадывырының болгаш бүдүрүлгеге озал-ондактыг таварылгалардан база профессионал аарыглардан албан социал камгаладылганын камгалал дадывырының талазы-биле тыртар акшаларны барымдаалал, чыл санында хем-чээлин доктаадыр.

Россия Федерациязының күштүг бооп турар хоойлужудулгазынга дүүштүр башкы ажалдак-чыларын ортумак шалынын санап тура, Россия Федерациязының Күш-ажыл кодекзинин 139 чүүлүндө көрдүнгөн төлевирлериниң шупту хе-вирлерин барымдаалал.

Ындыг төлевирлерге класс удуртулгасы дээш төлевир база хамааржыр, ооң-биле хол-баштыр:

чыл санының кол болгаш немелде шөлз-лерин төлээринге база ажыглаваан шөлзэи дээш, өөренири-биле холбаштыр немелде шөл-зэи дээш компенсацияларын төлээринге, ортумак шалынын санаарында, база ол ышкаш өөредилге албан черлериниң башкы ажалдак-чызының кол ажалдап турар черинден, специа-листтерин немелде профессионал өөредилге-нин өөредилге албан черлеринче (мергежил бе-дидер) мергежилни бедидери-биле чорутканы-биле холбаштыр кол ажылындан чардыккаш, чорутканы-биле камгаланып артар ортумак ша-лынын санаарда барымдаалал, Тыва Респу-бликаның күрүнениң өөредилге албан черле-риниң болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлериниң башкы ажалдакчыларынга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш төлевирни өөредилге чериниң дужаалынга үн-дезилеп акшаландырышкынын бүгү үндэзин-

неринден деңге төлээр. Демейлешкек чурумну тур үеде күш-ажыл кылып шыдавазы-биле алыр пособиениң хемчээлин тодарадып база күш-ажыл кылып шыдаваз болган үезиниң баштайгы 2 хонунун хемчээлин төлээрде ажыглаар.

6. Тыва Республиканың муниципалдыг тур-гузулганын бюджеттеринге субвенцияларны ээлчеглиг сан-хөө чылының республика бюд-жединиң дугайында хоойлуда көрдүнгөн түн-нерни барымдаалал, республика бюджетиниң түннел бюджет данызынга дүүштүр феде-ралдыг бюджеттен субсидияларнын күүсели-биле бээр.

7. Тыва Республиканың күрүнениң өөре-дилге албан черлериниң болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлериниң башкы ажалдак-чыларынга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күү-сеткени дээш төлевирни, муниципалдыг өөре-дилге албан черлериниң башкы ажалдакчы-ларынга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күү-сеткени дээш субвенцияларны төлээр талазы-биле чарыгдал хүлээлгелериниң хемчээлин ээлчеглиг сан-хөө чылында Тыва Республиканың республика бюджетиниң дугайында Тыва Республиканың Хоойлузу-биле доктаадыр.

8. Тус чер бот-башкарылганын органны боттары республика бюджетинден субвенция хевиринге алган акша-хөрөңгилерни өөре-дилге албан черлериниң аразынга бо Чурум езугаар үлээр.

9. Тус чер бот-башкарылганын органны болгаш тус чер бот-башкарылганын албан-дужаалдыг кижилери үстүнде айтылган төле-вирлерни күүседириг көрдүнгөн субвенция-ларны шуут сорулгазы-биле ажыглаар ужуруг.

10. Тыва Республиканың Сан-хөө яамызы, Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказының яамызы төлевир-лерни төлээриниң дугайында чогуур докумен-тилерни болгаш өске-даа информацияны не-гээр база алыр, Россия Федерациязының бол-

гаш Тыва Республиканың хоойлужудулгазынга дүүштүр контроль хемчеглерин боттандыраар эргелиг.

11. Тыва Республиканың күүсөкчи эрге-ча-гырга органны, Тыва Республиканың мун-иципалдыг тургузулганын чыгыргалары, Тыва Республиканың күрүнениң өөредилге албан черлериниң болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлериниң удуртукчулары акша-хө-рөңгилерни, ооң иштинде башкы ажалдакчы-ларга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күү-сеткени дээш төлевирлерни төлээр дээш субвенцияларны тускай сорулгалыг ажыглаары дээш Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың хоойлужудулгазынга дүүштүр харысалгалыг болур.

12. Хергелели артып турар 2008 чылда ажил-латтынмаан субсидияларнын артыын, Россия Федерациязының 2007 чылдың декабрь 12-де №860 доктаалы-биле бадылааны Россия Феде-рациязының субъектилериниң күрүнениң өөре-дилге албан черлериниң болгаш муниципалдыг өөредилге албан черлериниң башкы ажалдак-чыларынга класс удуртукчузу хүлээлгелерин күүсеткени дээш төлевирни төлээринге Россия Федерациязының субъектилериниң бюджетте-ринге федералдыг бюджеттен 2008 – 2009 чылдарда субсидияларны бээр Дүрүмнер-биле доктааткан чурум езугаар 2009 чылда ажыглаар.

Өөредилге талазы-биле федералдыг аген-тиледин ажыглаттынмаан субсидияларны Тыва Республика хергелевейн турарын тода-ратканда, оларнын артыын федералдыг бюд-жеттин орулгазынче эгидер.

Субсидияларнын артыын федералдыг бюд-жеттин орулгазынче шилчиптээн таварылгада, оларнын артыын Россия Федерациязының Сан-хөө яамызының доктаатканы чурум езугаар тыртар.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЛАРЫ

«Чоннуң кадыкшылын камгалаарының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириериниң дугайында Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың декабрь 19-та хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың январь 17-де чүлдүг деп көргөн

1 чүүл
1996 чылдың август 27-де №615 «Чоннуң ка-дыкшылын камгалаарының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга («Тувинская пра-ва», 1996 чылдың октябрь 1-де; 2003 чылдың апрель 24-те; 2004 чылдың март 31-де; 2006 чылдың август 2-де; 2007 чылдың август 7-де; «Шын», 2006 чылдың июль 20-де; 2007 чылдың август 9-та, август 23-те) дараазында өскерил-гелерни кириер:

1) 7-ги чүлдүн 3-кү кезээн дараазында редакция-биле бижиер:

«3. Хамаатыларның кадыкшылын камгалаа-рының талазы-биле тус чер уjur-дузалыг ай-тырыглар шийтирилээр талазы-биле мунци-палдыг районнарның болгаш хоорай округта-рының органнының (чоннуң эмчи-санитарлыг хандырылганын кадыкшыл камгалалының ду-гайында Россия Федерациязының хоойлужу-дугазының Үндэзинериниң 5-ки чүүлүнүн 28-ки пунктунга дүүштүр чамдык девискээрле-риниң чонунун эмчи-санитарлыг хандырылганы-ның талазы-биле хүлээлгелерин боттандырып турар күүсөкчи эрге-чагырганың федералдыг органнынга ведомство аайы-биле чагыртыр эмчи албан черлери чорудар девискээрлерден аң-гыда) эргелеринге;

1) муниципалдыг кадык камгалал система-зының удуртулганын чорудар, муниципалдыг ка-дык камгалал системазының организациязы-ның сайзыралын боттандыраар, оларның ажал-чорудулганын үг-шчин болгаш хемчээлин тодарадыр эргелиг органнын тургузары;

2) херэжженерге сааттыг үезинде, божуп турар база божан соонда үезинде баштайгы эмчи-санитар дузанын, дүрген эмчи дузанын (авиациялыг санитар дузанын аңгыда), эмчи дузанын чедирерин органиастаары, ооң иш-тинде эмчи организацияларынга ол дузанын че-дирериниң талазы-биле муниципалдыг сорул-ганы тургузары;

3) кадык камгалалының муниципалдыг сис-темазының албан черлериниң эм-таң болгаш өске-даа чүлдери-биле, медицина уjur-дузалыг кылыглар, иммунология уjur-дунер болгаш дезинфекция чүлдери-биле хандырылганын органиастаары;

4) хамаатыларның эм-биле хандырылга-зының сайзыралының болгаш чик өртектиниң байдалдарын тургузары;

5) долгандыр улуска айыылдыг бооп болур аарыгларнын тараанынын дугайында чонну доктаамал медээлээр, ооң иштинде массалыг информация чепсектерин таварыштыр;

6) чоннуң санитарлыг арыг-шеверлээшкн чырыдышкыны хамааржыр.

Муниципалдыг районнарның болгаш хоорай округтарынын тус чер бот-башкарылганын органны эмчи албан черлериниң тургузуунга сонгаарладып болбас эмчи дузанын албанын тургузуп ап болур эргелиг.;

2) 9-кү чүүл:

1-ги кезээнде «болгаш чурум» деп сөстөрни

«Тыва Республикага ханны болгаш ооң компонентилерин до-норлаарының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириериниң дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың декабрь 19-та хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың январь 17-де чүлдүг деп көргөн

1 чүүл
2004 чылдың декабрь 29-та № 1038 УХ-1

«а ол ышкаш чурумну болгаш тургузугну» деп сөстөр-биле солур;

2-ги кезекте «Программа» деп сөстөрни «Программада» деп сөстөр-биле солур, «тода-радып болур» деп сөстөрни «көрүп турар» деп сөстөр-биле солур;

3-кү кезээн күжүн чидирген деп санаар;

3) II эгенин 13-кү чүүлүнде:

а) чүлдүн адын дараазында редакция-биле бижиер:

«13.1 чүүл. Эмчи дузанын хевирлери»;

б) 4-кү кезээн ап кааптар;

4) 14-кү чүүлүн 2-ги кезээнде «1-ги пунк-туда» деп сөстөрни «1-ги кезээнде» деп сөстөр-биле солур;

5) 18-ки чүүлде:

дараазында уткалыг 6.1 кезек-биле немээр:

«6.1. Дүрген эмчи киржилгези негетинмейн турар аар аарыглар болгаш хоочу аарыглар киргенде, баштайгы эмчи-санитарлыг дуза чедирелгезиниң дээштин бедидер сорулга-биле кадык камгалалының муниципалдыг сис-темазының эмчи албан черлериниң тургузуунга сонгаарладып болбас эмчи дузанын албанын тургузуп болур.»;

13-кү кезектин ийги абазын дараазында редакция-биле бижиер:

«Россия Федерациязының хоойлужудулга-зының Үндэзинериниң 5-ки чүүлүнүн 27-ги пунктунга дүүштүр бадылаан күш-ажылының байдалдары онза айылдыг үлетпүрүн чамдык адырларының организацияларының данызынче кирген организацияларнын ажалдакчылары-ның дүрген эмчи дузанын хандырылганын үлетпүрүн чамдык адырларының организация-ларының ажалдакчыларының эмчи-санитарлыг хандырылганын талазы-биле хүлээлгелерин боттандырып турар күүсөкчи эрге-чагырганың фе-дералдыг органнынга ведомство аайы-биле чагыртыр эмчи албан черлеринге боттандыраар.»;

б) 36-гы чүүлүн ийги абазында; 37-ги чүүлүн ийги абазында; 38-ки чүүлүн үшкү абазында; 41-ги чүүлүн үшкү абазында; 50-ги чүүлүн сески абазында «29-кү чүүлүн 3-кү пунктунун 4-кү абазы-биле» деп сөстөрни «29-кү чүүлүн 3-кү кезээнин тоску абазы-биле» деп сөстөр-биле солур;

7) 45-ки чүүлүн бешки абазында «5-ки пункту-биле» деп сөстөрни «5-ки кезек-биле» деп сөстөр-биле солур;

8) 46-гы чүүлүн 3-кү кезээнин бешки абазында «5-ки пункту-биле» деп сөстөрни «5-ки кезээ-биле» деп сөстөр-биле солур.

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүнден 10 хонук эртерге, күштүг болурунга өске хуусаалар доктааттыгнан чүлдөрдөн аңгыда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
№516 УХ-11

2008 чылдың январь 25.

винская правда», 2004 чылдың декабрь 31-де; 2007 чылдың июнь 28-те; «Шын», 2007 чылдың июнь 6-да) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 3-кү чүүлдү бири абзац-биле дараазында эдилгелг кылдыр немээр:

«Россия Федерациязының чурттакчылары-нга донораашкынын социал уjur-дузанын чедирерин киригени-биле, ханны болгаш ооң компонентилериниң массалыг донорааш-кынын хөгжүдериниң, органиастаарының бол-гаш суртаалдаарының талазы-биле хемчеглер-ниң сан-хөө хандырылганы Россия Феде-рациязының чарыгдалдыг хүлээлгези болур.»;

2) дараазында уткалыг 5.1. чүүлдү немээр:

«5.1 чүүл. Ханны болгаш ооң компонентилерин донораашкынын белеткел, болбаа-зырадылганын, кадагалалын болгаш айыыл чок чоруун хандыраарын боттандырып турар кадык камгалалының организациялары

Ханны болгаш ооң компонентилерин до-норлаарының белеткел, болбаа-зырадылга-зын, кадагалалын болгаш айыыл чок чоруун хандыраарын кадык камгалалының күрүне ор-ганизациялары боттандыраар. Ындыг органи-зацияларнын тургузукчу документилеринге ханны болгаш ооң компонентилерин донораашкынын белеткел, болбаа-зырадылганын, кадагалалын болгаш айыыл чок чоруун хандыраарын боттандыраар сорулгалар-биле хан солуй кудар салбырларны тургузуп болур.

Кадык камгалалының муниципалдыг ор-ганизацияларында 2006 чылдың январь 1-ден орай эвсте тургускан хан солуй кудар салбыр-лар ханны болгаш ооң компонентилерин до-норлаарының белеткел, болбаа-зырадыл-ганын, кадагалалын болгаш айыыл чок чоруун хандыраарын боттандыраар эргелиг.

Ханны болгаш ооң компонентилерин до-

«Тыва Республикада чурттакчы чоннуң ажил-биле хандырылганын дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириериниң дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың декабрь 19-та хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың январь 17-де чүлдүг деп көргөн

1 чүүл

2006 чылдың июль 13-те № 1887 УХ-1 «Тыва Республикада чурттакчы чоннуң ажил-биле хандырылганын дугайында» («Тувинская правда», 2006 чылдың август 3-те; «Шын», 2007 чылдың июнь 5-те) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 3-кү чүүлде:

а) дараада «Тыва Республиканың» деп сөс-терни ап кааптар;

бирги кезээн дараазында эдилге-биле бижиер:

«1. Чуртакчы чоннуң ажил-биле хандырыл-ганын дугайында хоойлужудулга Россия Феде-рациязының Конституциязынга үндези-леттинер болгаш «Россия Федерациязында чуртакчы чоннуң ажил-биле хандырылганы-ның дугайында» Россия Федерациязының Хоойлузундан, федералдыг хоойлулардан, Россия Федерациязының өске-даа нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларындан, бо Хоойлуудан, а ол ышкаш Тыва Республиканың хоойлуларын-дан база өске-даа нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларындан тургузунар.»;

2) 4-кү чүүлде:

а) 3-кү пунктун дараазында уткалыг абзац-биле немээр:

«хостуг ажил ярмаркаларын болгаш өөре-

норлаарының белеткел, болбаа-зырадылга-зын, кадагалалын болгаш айыыл чок чоруун хандыраарын органиастаар талазы-биле тус чер бот-башкарылга органнынга күрүнениң бүрүн эргелерин бээрин 2003 чылдың октябрь 6-да № 131 ФХ «Россия Федерациязынга тус чер бот-башкарылганын органиастаарының ниити принциптерин дугайында» Федералдыг хоойлуун 19-кү чүүлүн дүрүмнеринге дүүштүр боттандыраар.

Ханны болгаш ооң компонентилерин до-норлаарының белеткел, болбаа-зырадыл-ганын, кадагалалын болгаш айыыл чок чоруун хандыраарын боттандырып турар кадык кам-галалының организацияларынга (структурлуг кезектерге) негелделерни Россия Федерация-зының Чазаанын тодартканы чурум езугаар бадылаар.

Ханны болгаш ооң компонентилерин до-норлаарының белеткел, болбаа-зырадыл-ганын, кадагалалын болгаш айыыл чок чоруун хандыраарын боттандырып турар кадык кам-галалының организацияларынга быжыглан кү-рүнениң болгаш муниципалдыг эт-хөрөңгини хуужутпас.»;

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүнден эгелээш, 10 хонук эрткен соонда, күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазаанын Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
№ 518 УХ-11

2008 чылдың январь 25.

дилгениң ажилчын олуттарын организас-таары.»;

б) 7-ги пунктда «боттандыраары» деп сөстү «ажылдап кылыры болгаш боттандыраары» деп сөстөр-биле солур;

дараазында уткалыг 8-ки пунктуну немээр:

«8) ажил чок хамаатыларнын профиль та-лазы-биле тускай хемчеглерин органиастаары болгаш эртинер (ажыл чок хамаатыларны оларнын мурунунда турган тускай эртемниң аайы-биле ажил-чорудулганынын кол уундан, эртемниң денелинден, эр, кызындан, назы-харындан болгаш өске-даа социал-демограф-тыг байдалыга хамаарыштыр ажил рыногунга тургустунуп келген байдалды өөренип көрбү-шаан, оларны күш-ажылга тургузуп тура, эң-не дээштиг дузаны чедирер сорулга-биле бөлүк-терге хуваары).»;

3) 5-ки чүүлдү дараазында уткалыг ийги абзац-биле немээр:

«тус черин бот-башкарылга органны ажил-биле хандыраар албаннар органнынга хамаатыларнын ажил-биле хандырылганы-ның дугайында чедимчелиг информацияны алырынга дузаны чедирип болур.»;

4) 7-ги чүүлүн 2-ги кезээн дараазында эдилге-биле бижиер:

«2. Ажил чок хамаатыларга магадылап

турары болза:

социал деткимче;
ажыл-биле хандылар албаннар органна-
рының чорутканы-биле профессионал угла-
нышкынының болгаш психологтук деткимчези-
ниң, профессионал белеткелниң, эде белет-
келениң болгаш мергежилин бедириниң
талазы-биле халас ачы-дузаларны алырын
киргени-биле чурттакчы чонун ажил-биле
хандырылганының талазы-биле идепкейлиг
политиканың хемчеглерин боттандыраары;
ажыл-биле хандылар албаннар органна-
ры тускай эртемге өөредир-биле чорудуп турда,
халас эмчи шинчилгезин;
чурттакчы чонну ажил-биле хандылар ал-
баннарның күрүн органнарының саналдап
киргени-биле өске черлерге ажилдадып
(өөредип) чорудары-биле холбашкан мате-
риалдыг чарыгдалдарны Россия Федерация-
зының Чазаның тодаратканы чурум езугаар
акшаландыраары магадылап турар.»
5) дараазында уткалыг 10.1 чүүлдү немээр:
«10.1 чүүл. Чурттакчы чонну ажил-биле
хандылар күрүн албаны

1. Чурттакчы чонну ажил-биле хандылар кү-
рүн албанынче:

1) күш-ажыл, ажил-биле хандылар болгаш
альтернативтиг хамааты албанының адырында
контроль болгаш хайгаарал талазы-биле, чонну
ажыл-биле хандыларынга дуза чедирер болгаш
ажыл чок чоруктан, күш-ажыл миграциязындан
камгалаар болгаш коллективтиг күш-ажылчы
маргылдааларны таарыштырар адырда күрүн
ачы-дузаларын чедирер талазы-биле хүлээл-
гелерни боттандырып турар күсекчи эрге-
чагырганың федералдыг органы;

2) «Россия Федерациясында чурттакчы чон-
нун ажил-биле хандырылганының дугайында»
Россия Федерациязының Хоойлузунга дүүштүр
дамчыткан хүлээлгелерни боттандырып турар
Тыва Республиканың күсекчи эрге-чагырга
органы;

3) чурттакчы чонну ажил-биле хандылар
албаннарның күрүн эргелелдери кирип турар.
2. Чурттакчы чонну ажил-биле хандылар

**Республика уjur-дузалыг культура салгалының объектизин азы тус
чер уjur-дузалыг (муниципалдыг) культура салгалының объектизин
Россия Федерациязының чоннарының культура салгалының
объектилериниң (төөгүнүн болгаш культураның тураскаалдары)
чаңгыс аай күрүн даңзызынче кириериниң дугайында шийтпирни
хүлээп алырының чурумунун дугайында**

**Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың декабрь 19-та хүлээп
алган**

**Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың январь 17-де чүлдүз деп
көргөн**

Бо Хоойлу республика уjur-дузалыг куль-
тура салгалының объектизин азы тус чер уjur-
дузалыг (муниципалдыг) культура салгалының
объектизин Россия Федерациязының чоннары-
ның культура салгалының объектилериниң
(төөгүнүн болгаш культураның тураскаалдары)
чаңгыс аай күрүн даңзызынче кириериниң
дугайында шийтпирни хүлээп алырының
чурумун доктаадып турар.

1 чүүл. Республика уjur-дузалыг культура
салгалының объектизин азы тус чер уjur-
дузалыг (муниципалдыг) культура салгалының
объектизин Россия Федерациязының чоннары-
ның культура салгалының объектилериниң
(төөгүнүн болгаш культураның тураскаалдары)
чаңгыс аай күрүн даңзызынче кириериниң
дугайында шийтпир

1. Республика уjur-дузалыг культура сал-
галының объектизин, а ол ышкаш тус чер уjur-
дузалыг (муниципалдыг) культура салгалының
объектизин Россия Федерациязының чоннары-
ның культура салгалының объектилериниң
(төөгүнүн болгаш культураның тураскаалдары)
чаңгыс аай күрүн даңзызынче кириериниң ду-
гайында шийтпирни Тыва Республиканың куль-
тура салгалының объектилерин камгалаар
адырда төлээлеттирген Тыва Республиканың
күсекчи эрге-чагырга органының саналдап
киргени-биле Тыва Республиканың Чазаа
хүлээп алыр;

2. Төөгүнүн болгаш культураның үнелиг
чүлдүн көргүзүп турар болгаш оларны культура
салгалының объектилерин кылдыр даңзыже
кириериниң дугайында күрүнениң төөгү болгаш
культура талазы-биле экспертизаның түнчел-
ин үндүргөн объектилер, бо Хоойлунун 2-ги
чүлдүнде айтылган документтериниң культура
салгалының объектилерин камгалаар адырда
төлээлеттирген Тыва Республиканың күсекчи
эрге-чагырга органынче кириген хүнүнден эге-
лээш, культура салгалына илереткен объек-
тилерге хамааржыр.

3. Тыва Республиканың девискээринде
культура салгалына илереттинген объектилер
оларны даңзыже кириериниң дугайында шийт-
пирни, азы болза оларны даңзыже кириеринден
ойталаарының дугайында шийтпирни хүлээп
алгыже чедир, культура салгалының объек-
тилерин камгалаар болгаш ажыглаар талазы-
биле күштүг болуп турар федералдыг болгаш
республика хоойлужудулганын дүүштүр
күрүн камгалалына хамааржыр.

2 чүүл. Культура салгалының объектизин
даңзыже кириериниң дугайында шийтпирни
хүлээп алыры-биле күрүн эрге-чагырга
органынче кириер документилер

Республика уjur-дузалыг культура сал-
галының объектизин, а ол ышкаш тус чер (муни-
ципалдыг) уjur-дузалыг культура салгалының
объектизин Россия Федерациязының чоннары-
ның культура салгалының объектилериниң
(төөгүнүн болгаш культураның тураскаалдары)
чаңгыс аай күрүн даңзызынче кириериниң
дугайында шийтпирни хүлээп алыры-биле Тыва
Республиканың культура салгалының объек-

күрүн албанының ажил-чорудулганының
угланышкыны болза:

1) чонну ажил-биле хандылар дугайында
байдалга хамаарыштыр үнелелди бээр бол-
гаш хөгжүлдэин баш бурунгаар айтыры, күш-
ажыл рыногунда байдалдың дугайында медээни
бээр;

2) үндүртүрүнүң кырында турар хамаа-
тыларны, а ол ышкаш ажил дилээр талазы-биле
бергедээшкннерде таваржып турар хамаа-
тыларны ажил-биле хандыларынга дуза чеди-
рер программаларны киригени-биле, чурттакчы
чоннун ажил-биле хандырылганын дуза че-
дирер талазы-биле хемчеглер көрдүнгөн про-
граммаларны ажилдап кылыры болгаш бот-
тандыраары;

3) хамаатыларга таарымчалыг ажил дилээ-
ринге, а ол ышкаш ажил берикчилеринге чугула
хереглиг ажилдакчыларны тып алырынга дуза
чедирер;

4) чурттакчы чоннун ажил-биле хандырыл-
ганының идепкейлиг политиказының хемчег-
лерин организаастаары;

5) доктааттыг чонну езугаар ажил чок
деп санаттыг чонну хамаатыларга социал төле-
вирлерни боттандыраары;

6) чурттакчы чоннун ажил-биле хандырыл-
ганының талазы-биле күрүн магадылаалда-
рының хандырылганы дээш контролду
боттандыраары.

3. Чурттакчы чоннун ажил-биле хандырыл-
ганын дуза чедирер-биле холбашкан ачы-
дузалар хамаатыларга халас болур.

6) 19-ку чүлдүн аңгыда, 5-ки эгени күжүн
чидирген деп санаар.

2 чүүл.
Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан
хүнүнден эгелээш, 10 хонук эрткен соонда,
күштүг болур.

**Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.**

*Кызыл хоорай
№ 522 УХ-И*

2008 чылдың январь 25.

тилерин камгалаар талазы-биле Тыва Респу-
бликаның күсекчи эрге-чагырганының төлээл-
тирген органы Тыва Республиканың Чазанга
чугаалажып көөрү-биле дараазында докумен-
тилерни кириер:

1) культура салгалына илереткен объек-
тини даңзыже кириериниң дугайында бил-
диришкени;

2) төөгү болгаш культура талазы-биле
күрүн экспертизаның түнчелин;

3) объектин адынын дугайында медээни;

4) объектин тыылган үезинин дугайында
азы тургускан чылынын дугайында, ол объек-
тин кол-кол өскерилгелериниң (эде тургус-
кан) чылы болгаш (азы) оон-биле холбашкан
төөгүлүг болушкуннарның болган чылынын
дугайында медээлери;

5) объектин турар чериниң дугайында ме-
дээни;

6) объектин төөгү болгаш культурага ха-
мааржыр уjur-дузалыг категориязының
дугайында медээлери;

7) объектин хевириниң дугайында ме-
дээлери;

8) ону даңзыже кириеринге онзагай үнде-
зиннер болуп турар болгаш албан кадагалалга
хамааржыр объектин онзагай бижимели;

9) объектин девискээриниң кызыгаары-
ның бижимели;

10) объектин фото-чурукка тырттырган
көргүзүүн;

11) культура салгалының объектизиниң өнү-
ээзинин болгаш культура салгалының объек-
тизин ажыглап турарларның дугайында ме-
дээлери;

12) чер участогунун ээзинин болгаш чер учас-
тогунун ажыглакчызынын дугайында медээни,
а ол ышкаш археологтук салгалдыг объектизи
турар черлерде чер участогун ажыглаарының
эрге-хоойлу талазы-биле чурумунун дугайында
медээни.

3 чүүл. Культура салгалының объектизин
даңзыже кириериниң дугайында шийтпирни
хүлээп алырының хуусаазы

Культура салгалының илередип тыпкан
объектизин даңзыже кириериниң, азы болза
ындыг объектин даңзыже кириеринден ойтала-
ларының дугайында шийтпирни бо Хоойлунун
2-ги чүлдүнде айтылган документилерни Тыва
Республиканың культура салгалының объекти-
лерин камгалаар талазы-биле төлээлеттирген
Тыва Республиканың күсекчи эрге-чагырга
органына кириген хүнүнден эгелээш, бир чыл-
дан хей эвес хуусаа дургузунда, Тыва Рес-
публиканың Чазаа хүлээп алыр уjurлуг.

4 чүүл. Бо Хоойлунун күштүг болуп
эгелээри

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан
хүнүнден эгелеп күштүг болур.

**Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.**

*Кызыл хоорай
№ 524 УХ-И*

2008 чылдың январь 25.

**«Тыва Республиканың чоннарының төөгү болгаш культура салгалы
камгалаарының болгаш ажыглаарының дугайында» Тыва
Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириериниң дугайында
Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың декабрь 19-та хүлээп
алган**

**Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың январь 17-де чүлдүз деп
көргөн**

1 чүүл.
2000 чылдың февраль 9-та № 391 «Тыва
Республиканың чоннарының төөгү болгаш
культура салгалы камгалаар болгаш ажыглаар
дугайында» (Тыва Республиканың хоойлужудул-
га чындзы, 2001 чыл, № 1, 139 чүүл; «Тувинская
правда», 2001 чылдың январь 5-те; 2004 чылдың
июнь 5-те; 2007 чылдың июнь 23-те; «Шын», 2001
чылдың декабрь 27-де; 2004 чылдың декабрь
16-да; 2007 чылдың июль 3-те) Тыва Респу-
бликаның Хоойлузунга дараазында өскерилге-
лерни кириер:

1) дараазында уткалыг 1.1. болгаш 1.2.
чүлдери немээр:

«1.1. чүүл. Культура салгалының объекти-
лериниң төөгү болгаш культура уjur-дузалыг
хевирлери болгаш категориялары

Культура салгалының объектилерин дараа-
зында кезектерге чарлыр:

хевирлеринге: тураскаалдар, ансамбльдер
болгаш онза солун черлер;

төөгү болгаш культура уjur-дузалыг
категорияларына: федералдыг уjur-дузалыг
культура салгалының объектилерин, республика
уjur-дузалыг культура салгалының объектиле-
рин, тус чер (муниципалдыг) уjur-дузалыг
культура салгалының объектилерин хамааржыр.

1.2 чүүл. Республика уjur-дузалыг культу-
ра салгалының объектизиниң төөгү болгаш куль-
тура уjur-дузалыг категориязын өскертириниң
чуруму

1. Республика азы тус чер (муниципалдыг)
уjur-дузалыг культура салгалының объектизи-
нин төөгү болгаш культура уjur-дузалыг кате-
гориязын федералдыг уjur-дузалыг культу-
ра салгалының объектизиниң төөгү болгаш куль-
тура уjur-дузалыг категориязынче өскертири-
нин дугайында шийтпирни Тыва Республиканың
Чазаа-биле дугуржулга езугаар федералдыг
хоойлужудулга-биле тодараткан чурум езугаар
хүлээп алыр.

2. Республика уjur-дузалыг культура сал-
галының объектизиниң төөгү болгаш культура
уjur-дузалыг категориязын тус чер (муниципал-
дыг) уjur-дузалыг культура салгалының объек-
тизиниң төөгү болгаш культура уjur-дузалыг
категориязынче өскертириниң дугайында шийт-
пирни күрүнениң төөгү болгаш культура экс-
пертизаның түнчелдеринге үндезилеп белет-
кээ болгаш тус чер бот-башкарылганын
чогуур органы-биле дугуржулга езугаар Тыва
Республиканың культура салгалы камгалаар
күрүн органын киригени-биле Тыва Рес-
публиканың Чазаа хүлээп алыр.

3. Республика азы тус чер (муниципалдыг)
уjur-дузалыг культура салгалының объектизи-
нин төөгү болгаш культура уjur-дузалыг кате-
гориязын өскертириниң дугайында медээлери
Тыва Республиканың культура салгалы кам-
галаар күрүн органы Россия Федерациязының
чоннарының культура салгалының объектиле-
риниң (төөгүнүн болгаш культураның турас-
каалдары) чаңгыс аай күрүн даңзызынче чо-
гуур өскерилгелерни кириер-биле культура
салгалының объектилерин камгалаар феде-
ралдыг органче чорудар.

2) 2 чүлдү «Культура дугайында» деп
сөстери «База культура салгалының объек-
тилерин камгалаарының» деп сөстери немээр;

3) 12-ги чүлдү дараазында уткалыг абзац-
биле немээр:

«Россия Федерациязының хоойлужудулга-
зы-биле дүүштүр өске-даа бүрүн эргелерни
боттандыраар;

4) 13-ку чүлдү дараазында эдилге-биле
бижиер:

**«Аар үнелиг металлдарны болгаш даштарны тыварын, бүдүрерин,
ажыглаарын таарыштырарының дугайында» Тыва Республиканың
Хоойлузунга өскерилгелер кириериниң дугайында
Хоойлужудулга палатазы 2007 чылдың декабрь 19-та хүлээп
алган**

**Төлээлекчилер палатазы 2008 чылдың январь 17-де чүлдүз деп
көргөн**

1 чүүл.
1993 чылдың октябрь 22-де № 564 «Аар
үнелиг металлдарны болгаш даштарны тыва-
рын, бүдүрерин, ажыглаарын таарыштырары-
ның дугайында» («Тувинская правда», 1993
чылдың октябрь 25-те; 1994 чылдың май 24-те;
2001 чылдың май 8-те; 2006 чылдың август 2-
де; «Шын», 2006 чылдың июль 11-де) Тыва
Республиканың Хоойлузунга дараазында
өскерилгелерни кириер:

1) 2-ги чүлдү:

а) үшкү абзац «бүдүрери, ажыглаары база
саарары» деп сөстери «аар үнелиг металлдар-
ның болгаш даштарның чыдар черлерин феде-
ралдыг фондуже кириген чер иштинин учас-
токтарында аңгыда» деп сөстөр-биле солур;

б) бешик абзацты «Тыва Республиканың
аар үнелиг металлдарының болгаш даштарның
күрүн фондурларын долдуур сорулгалар-
биле» деп сөстөр-биле немээр;

в) чедиг абзацты «Федералдыг про-
биркалыг хайгааралдан аңгыда» деп сөстери
немээр;

г) сески абзацты күжүн чидирген деп
санаар;

2) 6-гы чүлдүн 1-ги кезээн дараазында
эдилге-биле бижиер:

«Аар үнелиг металлдарны болгаш аар
үнелиг даштарны күрүн фондусун Россия
Федерациязының хоойлужудулгазы-биле
доктааттыг чонну езугаар, делегей рыно-
гунун өртектерин өөренип көрбүшан, субъек-
тилерниң аар үнелиг металлдар болгаш аар
үнелиг даштар рыногундан аар үнелиг метал-

«13 чүүл. Культура салгалының объектиле-
рин кадагалап арттырар, ажыглаар, нептере-
дир болгаш күрүн камгалалының талазы-биле
тус чер бот-башкарылга органнарының бүрүн
эргелери

Культура салгалының объектилерин када-
галап арттырар, ажыглаар, нептередир болгаш
күрүн камгалалының талазы-биле тус чер бот-
башкарылга органнарының бүрүн эргелеринге
дараазында чүлдүр хамааржыр:

муниципалдыг өнүдүр турар культура сал-
галының объектилерин кадагалап арттыраары,
ажыглаары болгаш нептередир;

тус чер (муниципалдыг) уjur-дузалыг куль-
тура салгалының объектилериниң күрүн
камгалалы;

тус чер (муниципалдыг) уjur-дузалыг төөгү-
нүн болгаш культураның камгалалдыг черлерин
организаастаарының чурумун тодардыр.»;

5) дараазында уткалыг 43.1. чүлдү немээр:
«43.1 чүүл. Төөгүнүн болгаш культураның
камгалалдыг черлери

1. Кайгамчыктыг бүдүн төөгү болгаш куль-
тура база бойдус каттыжышкыны болур онза-
гай черлерни республика азы тус чер уjur-дуза-
лыг төөгүнүн болгаш культураның камгалалдыг
черлеринге хамаарыштырарының дугайында
шийтпирни күрүнениң чоруткан төөгү болгаш
культура талазы-биле экспертизаның түн-
челдериниң үндезининге Тыва Республиканың
Чазаа азы Тыва Республиканың культура сал-
галының объектилерин камгалаар күрүн орга-
нының киригени-биле тус чер бот-башкарыл-
ганын чогуур органы хүлээп алыр.

2. Республика уjur-дузалыг төөгүнүн бол-
гаш культураның камгалалдыг черлерин органи-
заастаарының чурумун, оон кызыгаарын бол-
гаш ону тудуп тургузарының чурумун Тыва Рес-
публиканың культура салгалының объектиле-
рин камгалаар күрүн органының киригени-би-
ле Тыва Республиканың Чазаа доктаадып
тургузар.

Тус чер уjur-дузалыг төөгүнүн болгаш
культураның камгалалдыг черлерин организа-
астаарының чурумун, оон кызыгаарын болгаш ону
тудуп тургузарының чурумун Тыва Респу-
бликаның культура салгалының объектилерин кам-
галаар күрүн органы-биле дугуржулга езугаар
тус чер бот-башкарылга органы доктаадып
тургузар.

3. Республика азы тус чер уjur-дузалыг
төөгүнүн болгаш культураның камгалалдыг
черлериниң кызыгаарын Тыва Республиканың
культура салгалының объектилерин камгалаар
күрүн органы төөгүнүн болгаш культураның
даяныр планынга болгаш (азы) өске-даа доку-
ментилериниң база сүмелеп турар кызыгаарны
барымдаалаан материалдарның үндезининге,
ол камгалалдыг черниң турар девискээринде
муниципалдыг тургузугун тус чер бот-башка-
рылга органы-биле дугуржулга езугаар то-
дардыр.

4. Республика азы тус чер уjur-дузалыг
төөгүнүн болгаш культураның камгалалдыг
черлериниң кызыгаарларының болгаш ону тудуп
тургузарының чурумунун дугайында медээлери
бо күштүг болуп турар хоойлужудулга дүүштүр
күрүнениң чер кадастрынче кириер.»

2 чүүл.
Бо Хоойлу 2008 чылдың январь 1-ден эгелеп
күштүг болур.

**Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.**

*Кызыл хоорай
№ 526 УХ-И*

2008 чылдың январь 25.

дар болгаш аар үнелиг даштар садып алырының
аргазы-биле Тыва Республиканың бюджетиниң
акша-хөреңгизи-биле тургузар.»;

3) 8-ки чүлдү:

а) 1-ги кезээн дараазында эдилге-биле
бижиер:

«Аар үнелиг металлдар болгаш аар үнелиг
даштар бузундузун база артынчызын бүгү-ле
организациялардан, оон иштинде айткан
бузунду болгаш артынчы тургустунуп турар
шериг кезектеринден болгаш чаа тургустунган
шериг кезектеринден чыыр. Чыгдыгган
бузунду база артынчыны ыяп-ла учеттаар
болгаш оларны чыгган организациялар, оон
иштинде шериг кезектери база чаа тургустунган
шериг кезектери ийи дугаар ажыглаары-биле
арыглап (болбаазырадып) болур азы аар үнелиг
металлдарны оон-даа ынай бүдүрери-биле база
аар үнелиг даштарны арыглаары-биле «Аар
үнелиг металлдар болгаш аар үнелиг даштар
дугайында» Федералдыг хоойлу дүүштүр ол
организациялар сайгарып болур.»;

б) 2-ги кезээн күжүн чидирген деп санаар;

4) 11-ги болгаш 14-ку чүлдери күжүн
чидирген деп санаар.

2 чүүл.
Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан
хүнүнден эгелээш, күштүг болур.

**Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.**

*Кызыл хоорай
№ 529 УХ-И*

2008 чылдың январь 25.

БОТТАРЫНЫҢ ҮЛЕГЕРИНГЕ КИЖИЗИДИП ТУРАР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Чогум бо чугула маргылдааны 12 чыл бурунгаар тыва «афганчыларның» эгелээшкини-биле эрттирил эгелээн турган. Ынчалза-даа сөөлгү ийи чылда ол барымдаалыг чылдаганын биле эртпээн. Бо чылын «дирилген» маргылдаа бо удаа база бедик деңгелге эрткен деп дидими-биле ам чугаалап болур.

Маргылдаага ниитизи-биле Кызыл хоорайдан болгаш кожуннардан 14 команда азы оларның кежигүннери болур 100 ажыг оолдар ийи аңгы хевистерге хүрешкеннер. Киржикчи бүрүзү кызып хүрежирин, командазына артык сан ойнап бээрин болгаш бодунун күжүн үе-чегези оолдарга хынап көөрүн шын-на сеткилинден кызыткан. Ынчалза-даа маргылдааларга чүгө күштүглер шылгараар.

Баштайгы хүнде салыглар соонда, шыырак командалар илереп эгелээн. Ийиги хүнде шаңналдыг черлер дээш хүрешкеннер. Чижээ, шаңналдыг үшкү чер дээш Улуг-Хем кожун биле Барыын-Хемчиктин командалары ужурашкан. Бо чылын улуг-хемчилер боттарының удурланыкчыларын 7:4 санга тиилеп алыр аргалыг болганнар.

Түннел салыгларга кайызы-даа аштырышкын чок келген Кызыл хоорайның командалары: «Ийи кижидемисежир спортчу оюннар» клубу биле республиканың элээди уругларының олимпийжи курлавырлар спортчу школазының оолдары аразында хүрешкеннер. Бо салыгларга сан-биле тиилээн команда республиканың Афган дайынының хоочуннарының фондузунун тургусканы шилчип чоруур тускай кубоктуң эдилекчизи болур.

Оолдар он бир аңгы килге хүрешкеннер. Аарыкчылар, а оларның колдуу аныктар, дыка-ла аарып, элээди мөгелерни деткип, алгыржып турганнар. Оон түннелинде, командалар аразында демисел база чидиг байдалга эрткен. Он салыг соонда, сан 5:5 болу берген! Хамык чүвени сөөлгү, он бирги салыг, шийтпирлээр апарган. Байдал улам дүшкүрүз. Командаларның тренерлери: Александр Чадамба (спортчу клуб) биле Алибек Өшкү-Саар (олимпийжи курлавырлар) сагыш човап эгелээннер.

Харысалгалыг сөөлгү салыгда, 90 килден аар мөгелерге, олимп

Тиилекчи команда

пийжи курлавырлар школазының аныяк мөгези Найдан Ооржак бодунун удурланыкчызы Арбай-оол Монгуштуң ооргазын баштайгы минуталарда-ла хевиске дегзип, арыг тиилээн. Шак ынчалдыр республиканың элээди уругларының олимпийжи курлавырлар спортчу школазының командалык Афган дайынының хоочуннарының фондузунун шилчип чоруур кубогунун эдилекчизи апарган.

Тиилекчи командалык кежигүннениң аттары бо: ол дээрже Шораан Чанмыр, Чолдуг Донгак, Айдың Тайбың, Аржаан Күжүгет, Ай-Сай Өшкү-Саар, Костя Соктоев, Омар Ойбаа, Артем Кенден, Шораан Тюлюш, Меңги Кара-Сал болгаш Найдан Ооржак-тыр.

Тиилекчи командага шилчип чоруур кубокту, тренеринге телевизорну, оолдарга тус-тузунда мобильдиг телефоннарны, алдын медальдарны болгаш дипломнарны ТР-нің Чазаның Даргазы, «афганчы» Шолбан Валерьевич Кара-оол байырлыг байдалга тывыскан.

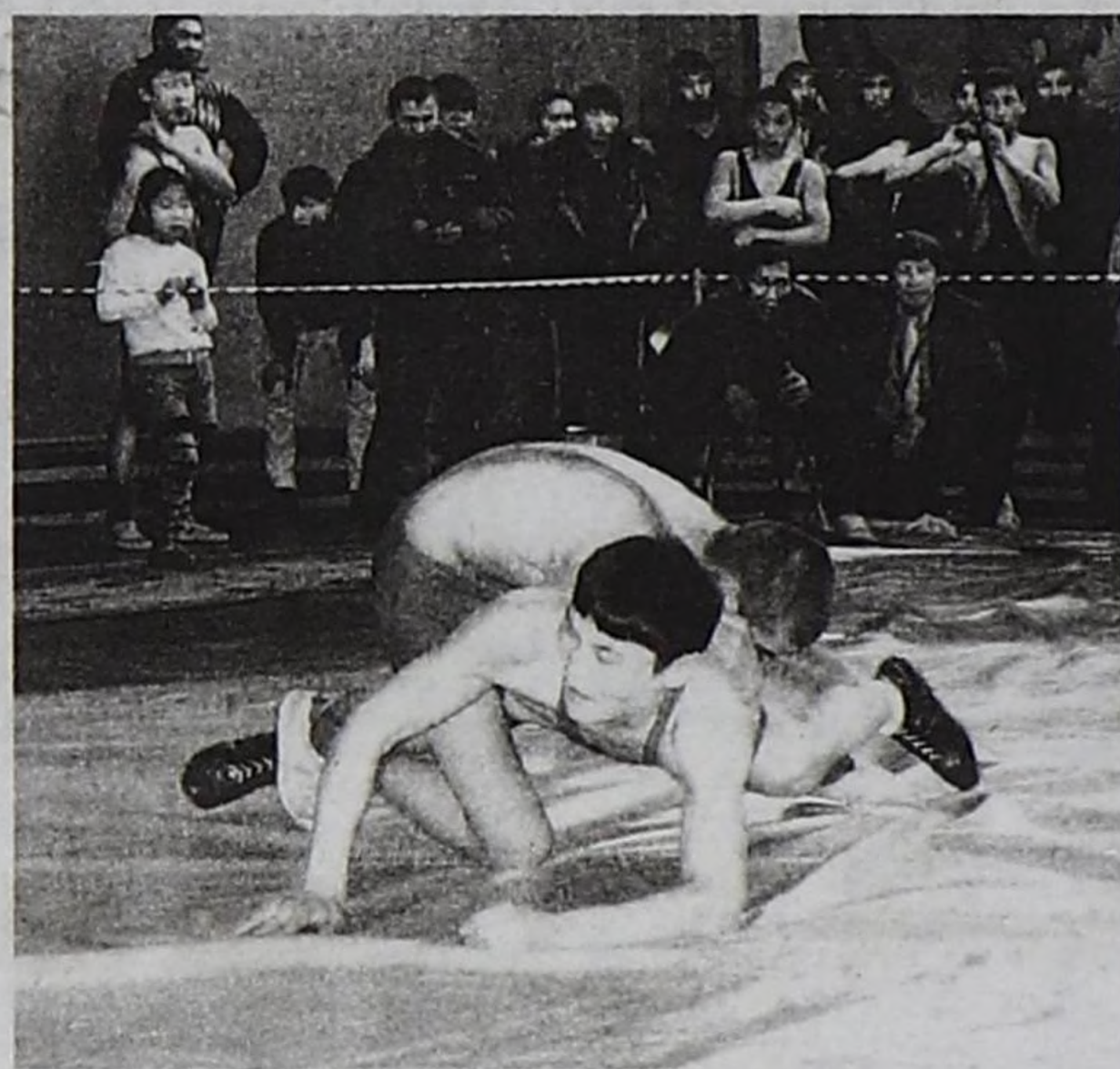
Ийиги-үшкү черлерни алган командаларга база-ла өртектиг белектерни, мөңгүн болгаш хүлер медальдарны, дипломнарны «афганчылар» тывыскан.

«Тиилелгеже чүткүл» деп тускай шаңналга Кызылдан аныяк мөгө Саин Ооржак, «Эң эки техника» деп шаңналга база-ла оон эжи Дозураш Дамдын-оол төлөптиг болган. Оларны Чечен дайынына амы-тынындан чарылган солдат Аяс Монгуштуң ачазы – Данил Дадар-оолович Монгуш биле ТР-нің Хоойлужудулга палатаның депутаты, «афганчы»-

дайынчы Юрий Кара-оол тус-тузунда тывыскан.

Маргылдаа үезинде өске-даа тускай шаңналдар хөй болган.

ТР-нің Чазаның Даргазы Ш.В. Кара-оол маргылдааның хүндүлүг аалчызы болган. Шолбан Валерьевич ону хаап тургаш, элээдилерниң бо спортчу маргылдаазын дараазында чылдарда улам бедик деңгелге, а ону харындада чурт деңгелдиг кылдыр эрттирерин чедип алырын чугаалаан. Ол чүгө бурунгаар чүткүлдүг,

Черле октап шыдавас сен...

кызымак кижилер амыдыралда чедишкенин болурун аныяк мөгелерге сагындырган.

Өзүп оор салгалды кижизидеринге болгаш уруглар спортун хөгжүдеринге амы-хууда улуг үлүг-хуузу дээш «Чаа салгал» деп Бүгү-россия фондузунун дипломнарын хостуг хүрешке тренер башкылар Чечен-оол Алексеевич Монгуш биле Алим Байырович Ооржакка тывыскан. РФ-тин Чазаның Даргазының бирги ора-лакчызы Сергей Ивановтуң адын салган бо дипломнар тус-тузунда 60 муң рубль шаңнал акшаларлыг.

ТР-нің Күш-культура болгаш спорт агентилелинин директору Мерген Чылбааович Ооржак база «афганчы» кижиде. Ынчангаш бо маргылдаага оон хамаарылгазы улуг. Бо удуртукчу Афган дайынының хоочуннарының фондузу шактыг, демир-үжүктүг столга салыр херекселди белекке берген.

ТР-нің Чазаның Даргазы Ш.В. Кара-оол ынчан чыылганнарда М.Ч. Ооржак Афганистанга интернационалисти хүлээлгезин күүседип тургаш, тулчуушкун үезинде частышкынга будунга аар кемдээшкени алза-даа, оон соонда үр эмнээшкени эрткеш, спортче катап эглип кээп, хевис кырынга чайынналчак чедишкенин чедип алганын сагындырган.

Черле ынчаш Афган болгаш Чечен дайыннарының киржикчилери оолдарның аразында спорттун аңзы-бүрү хевирлеринге улуг тиилелгелерни чедип ап чораан, ам-даа чедип ап чоруур оолдар хөй. Олар боттарының үлегеринге амгы үениң аныяк-өскенин амыдыралга ынак чорукка кижизидип чоруурлар.

Ол-ла дыштаныр хүннерин бирээзинде, субботада, «афганчылар» Кызылдың школарының өөреникчилеринин командаларының аразына шеригжиткен оюннарда эстафетаны «Сүбедей» спорткомплекске эрттирген. Ол автоматты тодаргай үеде чазып, оон катап эптээринге, противогаз кедип алгаш маңнаарына дээш, өске-даа хевирлерге эрткен. Бо эстафетага бирги черни Кызылдың №5 школа-гимназияның, ийиги черни №12 школының болгаш

ЧАШТАР САНЫ ӨССҮН-НЕ!

Барыын-Хемчик кожунун Төп эмнелгезинин божудулга салбырынга эрткен 2007 чылда ийистеп божаан иелерниң саны оон мурнунда чылдарга деңгелге, ийи катап көүдүз. 2007 чылдың ноябрь ай төнгүгө чедир 6 не божааш, 12 чаштарга алдын хүн көөр аас-кежини шаңнаан. 2005-2006 чылдарның сан-чугагайы-биле деңгел көөргө, божаан иелерниң саны оранчок өскөн.

Бистиинде 5 дээди эртемниг эмчи болгаш 30 ажыг сестралар, ажылчыннар чаштар төрүттүнген соонда, оларның баштайгы ызын дыңнап, мөңдөжир аас-кежиктиг болуп турар. Солун болгаш чымыштыг бо ажылы-выстың кол-ла чаякчылары — улуг эмчилеривис. Аныяк-даа бол, эмчилеривис мергежилин шын шилип алган-дыр дээрзинге бүзүрөп турар бис, чүге дизе ажылынга кызымак, билии ханы, харысалгазы бедик-тир дээрзин аравыста бо-ла чугаалажы бээр бис.

Эмнелгевистин божудулга салбырының эргелекчизи Лаура Сергеевна Игошина — дээди эртемниг акушер-гинеколог. Бир дугаар божуур иелерни үези чоокшулап олурда-ла, доктаамал кичээнге ап, тайылбыр ажылын чорудуп турар. Оон башка берге божудулганың үе-човуурунга, угаан тенип, чүрек эми-даа иже бээр таварылгаларны чок деп болбас. Сестралар, санитаркалар постуларын ээлеппен, тынары безин хоруглуг чүве дег, бачыдап турар үелер тургулаар. Кажан ие кижиде чиигеп алганда, ам кээп улуг тынып, оожургаар.

Бо буянныг болгаш улуг харысалгалыг, девиденчиг ажылда мога-шылаг чок ажылдап чоруур эмчилеривис Саяна Сюрюн, Шеңне Таханова болгаш улуг эмчи сестразы Хорлуу Сарыгларның ажылын мактаксаар-дыр мен. Хорлуу Сарыглар улуг эмчи сестразы бооп 30 чыл ажылдап турар. Чаа ажылдап келген аныктарны, ажылышче углап-баштап, арга-дуржулгазын харам чокка берип чоруур. Салбырывыс болган-чок-ла шаңналдыг черге бо-ла четкен турар улус бис.

Чаа төрүттүнген чаштарны эң баштай холунга хүлээп ап деп чүве амыр эвес, аңаа езулуг чылыг-чымчак сеткил херек. Ажылынга мергежээн сестраларывыс Е.С. Хомушку, П.О. Тандагай, А.О. Саая болгаш өскелерге-даа чоргаарланыр ужурувус ында. Тыва езу-биле хирин кескен кижини ийи дугаар авазы кылдыр санаар. Тамара Серетовна, Полина Кууларовна, Алефтина Сарыг-ооловна Ак-Довурак хоорайда аныяк-өскеннерниң хөй кезинин ийиги авалары дээр болза, частырыг болбас.

Эмнелгевисти «Чаагай сеткил эмнелгези» дээр улус бис. Шын-на адаан боор бис. Бо-ла бүгү чедишкениннеривисте бөдүүн ажылчыннар А.А. Күжүгет, А.Э. Байыр, М.Б. Күжүгет оларның кирип турар үлүг-хуузу база улуг.

Дарья МОНГУШ,
сестра-хозяйка.

Ак-Довурак хоорай.

Чеди-хөлчүлдер кожунунун адын камгалаарына белен.

32065

ООН
БӨДҮҮН
ЧЕРЛЕ
БОЛБАС!ЮРИДИКТИГ ЭРГЕЛИГ АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИН БОЛГАШ
ХУУДА САЙГАРЛЫКЧЫЛАРНЫН КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ**ОНЗАГАЙ САНАЛДЫ КИИРИП ТУР БИС!**

АВТОМОБИЛЬДИ ЛИЗИНГИГЕ САДЫП АЛЫР – (ЧЭЭЛИ-БИЛЕ ЭВЕС)

«Элемент-Лизинг» КХН-ни таварыштыр

✓ЭН БИЧЕ дадывырлыг

✓АВТОМОБИЛЬДИ БӨГҮН АП АЛЫҢАР,
а санажыры – 3 чыл дургузунда✓ҮНДҮРҮГ ОНААРЫН
ЭВЭЭЖЕДИП АЛЫҢАР

✓ТЫВАНЫН БҮГҮ КОЖУУННАРЫНДАН СИЛЕРНИ

ШИИТПИР ХҮЛЭЭП
АЛДЫНГАН
ЧЫЛДА 6,1%Дараазында адресинде манап тур: «АВТО-ЦЕНТР на КАЛИНИНА»
Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 118, т. (39422) 5-44-55, 5-19-07.акция чылды төндүр
уламчылаар**Төрүттүнгөн хүнүдөр-биле!**Февраль айда төрүттүнгөн кады
төрзөн дунмаларым **Ирина Борбаковна
ОНДАРГА, Людмила Борбаковна
ОНДАРГА, Алефтина Борбаковна
ОНДАРГА** база бичии дунмавыс **Эртин-
Мерген Орлан-оолович МОНГУШКА**
каң дег кадыкшылды, узун назынны,
өөрүшкүнү күзеп тур бис. Төрүттүнгөн
хүнүдөр-биле дараазында одуругларны
сөңнедивис:Сесерликте чечектерниң чайганыры,
Доспес салгынынң сымранган эргим цыц,
Силерже көргөн кижилерниң хилчизирцц,
Алдын хуннцң херелдери
Төрүттүнгөн хуннцңерде Силерни
Ээлдек-чымчак мендилеп тур!Хүндүктел-биле,
**Светлана Борбаковна, Шо-
раана Чойган-ооловна.****«КВАНТ» садыгларының
садып алыкчыларының кичээнгейинге**Хереглекчилерниң эргелерин болгаш
кижиниң менди-чаагай чоруун камгалаар адырда
хайгаарал талазы-биле федералдыг албанның ТР
талазы-биле эргелели хереглекчилер болгаш
бараан садыгчыларының аразында маргылдааларны
судтан дашкаар таарыштыр шиитпирлээр сорулга-
биле, РФ-тиң «Хереглекчилерниң эргелерин
камгалаарының дугайында» Хоойлунун негелделерин
күүседириниң айтырыгларының талазы-биле **2008
чылдың февраль 21-де 9.00 шактан 12.00 шакка
чедир «Квант» садыгларының төлээлери-биле кады
хереглекчи хамаатыларның темажыткан хүлээп
алышкынын эрттирер.** Хүлээп алышкынарны
Кызыл хоорайның дараазында адрестеринде турар
«Квант» садыгларына чорудар: **Чүргүй-оол
кудумчузу, 6.9; Кечил-оол кудумчузу, 6.63;
Тувинских добровольцев кудумчузу, 6.26,
Красноармейская кудумчузу, 6.137.**Эргелелдин адреси: Кызыл хоорай,
Калинин кудумчузу, б. 116, 1 каът, тел. 5-16-58.**Дилеп турар**Кызыл хоорайның ИХЭ-
ниң КМ-ниң КХИК-ниң истелге
ажылының килдизи 1970
чылдың сентябрь 15-те ТР-ниң
Барыин-Хемчик районун
Шекпээр суурунга төрүт-
түнгөн Марианна Доржуевна
Ховалыгы дилеп турар. Оң
чурттап турган адреси: Кызыл
хоорай, Школьная кудумчузу,
б. 25, квартира 2. Ол 2007 чыл-
дың декабрь 14-те 11 шак 30
минута үезинде бажыңдан
үнгөн турган болгаш бо хүннерге чедир оң турар чери
билдинмес.**Кедип алган турган хеви:** аргып каан ак өңнүг бөрт,
узун, хүрең өңнүг шуба, кара өңнүг дискетеринге чедир
кышкы сапыктар, көк өңнүг джинсы, хүрең-сарыг өңнүг
аргаан джемпер.**Демдектери:** ооң узуну 150 см., арган мага-боттук,
бажының дүктери кара өңнүг дорт болгаш эгиннеринге
четкен, карактары кара ортумак, думчуу дорт, эриннери
чинге, кулактары ортумак.**Онзагай демдектери:** үстүнде мурнуку дөрт кылы-
мал диштерлиг, кезип божаанындан иштинде сорбулуг.Бодунга амы-хууда бодун шынзыдып турар доку-
ментилиг – паспорттук. Дилеп турар кижини тып алган-
да, ону туткаш, Кызыл хоорайның ИХЭ-ниң дежурный
кезээнге азы №415, 410 кабинеттерге эккээр, бо
телефоннарже долгаар: 8 (294 22) 4-36-19, 4-36-16,
болгаш 4-36-02.Кызыл хоорайның
ИХЭ-ниң КМ-ниң КХИК-ниң
истелге ажылының килдизи
1993 чылдың март 7-де ТР-
ниң Тес-Хем кожуунун О-
Шынаа суурунга төрүт-
түнгөн назы четпээн Омак
Мергенович Седен-оолду
дилеп турар. Оң чурттап
турган адреси: Кызыл хо-
орай, Фрунзе кудумчузу, б.
51, кв. 3. Ол 2008 чылдың
январь 21-де бажыңдан
үнгөн турган болгаш бо
хүннерге чедир оң турар чери билдинмес.
Билдиришкени 2008 чылдың февраль 1-де КУСП-
2600-те бүрүткээн.**Демдектери:** ооң узуну 160-165 см., ортумак
мага-боттук, бажының дүктери дорт кара-хүрең
өңнүг, карактары кара.**Кедип алган турган хеви:** аргып каан кара
өңнүг «Спорт» деп бижикиг бөрт, кара өңнүг
куртка-пуховик, капюшонуг толстовка, спортчу
кара чүгүр, кара өңнүг кышкы сапыктар.Бодунун назы четпээн эштери Буян-Херел
Алексеевич Донмит болгаш Маадыр Оолакович
Шойдан-биле Абакан чоруур деп турганнар.Бо медээ талазы-биле билер чүүлдеринерни
дараазында адреске дыңнадыр: ИХЭ-ниң дежур-
ный кезээнге азы каб. №415, 410, бо телефоннарже
долгаар: 8 (294 22) 4-36-19, 4-36-16, болгаш 4-36-02.

Истелге эргелелинде

**Шыырак чоруткан
ажылдарның түңнелдеринде**2007 чылдың 12 айларының
дургузунда ТР-ниң ИХЯ-ның иш-
тики херектер килдистеринин
дежурный кезектеринге хамааты-
ларның читкениниң дугайында 438
дыңнадыгы кириген, оң иштинде
85 назы четпээн кижилерниң дуга-
йында, оларның аразында 32 чаш
назылыг уруглар бар.Медээ чок читкен хамаатылар-
ның ниити санындан 368 кижини
тыпкан, ол 82,2 хуузу бооп турар,
оң иштинде читкен 59 хамааты-
ларның мөчүзүн тыпкан, ол 13,5 хуу-
зу. Бо үеге чедир 56 хамаатыны ди-
леп турар, республиканың хөөл-
бектеринге дүже берген 9 мөчүнү
тыппаан.Хамаатыларның медээ чок чи-
кениниң дугайында төрелдеринин
билдиришкени-биле РФ-тиң
КК-ниң 105 чүүлүнүн 1-ги кезээнде
көрдүнгөн кем-херек үүлгедииш-
киннеринин демдектери бар —
сагышты-биле кылган өлүрүүш-
күн талазы-биле 2007 чыл дургу-
зунда 5 кеземче херзэн оттурган.
Оларның аразында 3 кеземче хе-
рзэниң талазы-биле читкен кижил-
ерниң азы мөчүлөрүн турар,
чыдар чери тодараттынмаан.Чаа-Хөл кожуунун Чаа-Хөл
суурунун чурттакчызы 1982 чылда
төрүттүнгөн Валентин Александр-
ович Сотнамның өлүрүүшкүнү
хамааржыр. Ол 2007 чылдың сен-
тябрь 3-те Саян-Шушенское суг
шыгжамырының оң талакы эринин-
де турар малчыннар турлаанче
үнгөш, дедир келбейн барган.2007 чылдың сентябрь 29-та
Чаа-Хөл кожуунун ИХК-ниң ажал-
дакчылары Валентин Сотнам кем-
херек үүлгедиинден өлгөн деп
медээни алган. Оперативтиг дилеп-
тивышкын хемчеглерин эрттирп
турар үеде, Сотнамның өлүртке-
нинин дугайында медээ бадит-
каттыган. 2007 чылдың октябрь 2-
де бо барымдаа талазы-биле Улуг-Хем кожуунун районнар аразы-
ның истелге килдизинин улуг
истекчизи Аржаана Салчак РФ-тиң
КК-ниң 105 чүүлүнүн 1-ги кезээнде
көрдүнгөн кем-херектин демдек-
теринин талазы-биле кеземче хе-
рзэн оттурган. Шыырак чоруткан
истелге-оперативтиг хемчеглеринин
түңнелдеринде каразытырып
турар үш кижини тодараткан,
оларның бирээзи назы четпээн
кижи. Олар Валентин Сотнамның
өлүргениниң дугайында болгаш
Саян-Шушенское суг шыгжа-
мырында оң мөчүзүн чажырга-
нының өчүүн берген. Россияның
ОБЯ-ның ТР талазы-биле водолаз-
специалистери суг шыгжамырының
дүвүндөн Валентин Сотнамның
буттарында даштар шарып калган
мөчүзүн тыпкан. Суд-медицина
экспертизазының илереткени-
биле, В.Сотнамның өлүмүнүн
чылдагааны — кижиниң чуртталга-
зынга болгаш кадыгыга айыылдыг
байдалды тургузар баш сөөгүнүн
сыңганы болган. Кеземче херзэ
РФ-тиң Прокуратуразының ча-
нында Истелге комитетинин ТР та-
лазы-биле истелге эргелелиниң
онза чугула херектер истээринин
талазы-биле килдистин чорудул-
газында турар.База ол ышкаш ТР талазы-биле
Истелге эргелелиниң истекчилери
эрткен чыл дургузунда медээ чок
читкен хамаатыларның санындан
кижи холундан өлгөн демдектерлиг
таныттынмаан мөчүлөрнү тывары-
ның фактыларының талазы-биле
алды кеземче херзэн оттурган.
Дөрт кеземче херзэниң талазы-би-
ле кем-херек үүлгеткен кижилер
тодараттынмаан, ийи кеземче хе-
ректениң талазы-биле кем-хе-
ректи үүлгеткен кижилерни тода-
раткан.

О.КОПУШ,

Истелге эргелелиниң удуртук-
чузунун улуг дузалакчызы.**Дыңнадыг-чарлал**Тере-Хөл кожуун чагыргазы Кунгуртук суурда Дружба
кудумчузунда, 44 «а»-да чуртталга оран-савазы тудуун чорударынга
эвес чер участогун хөлезиге бээрин дыңнадып тур. Чер участогунун
шөлү - 800 дөрбөлчин метр.**Адреси:** Тере-Хөл кожуунун көдээ сууру Шынаа сумунун
чагыргазы, Комсомольская кудумчузу.**Харылзажыр телефону: 825320222.****«ШЫН» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР**Бистиң ачавыс, кырган-ачавыс, энерелдиг хөй санныг уйнуктарының
кырган-ачазы, мал эмчизи, малчын **Маанчы Чончугурович ИДАМНЫ**
сөөлгү орукче үдежи, берге үеде кажыдалывысты үлежи, моральдыг
массалыг коммуникациялар херектеринин талазы-биле яамызының Ортаагы
Сибирде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солунну 2004
чылдың май 14-те эде бүрүткээн.
Херечилдин дугаары — ПИ №16-0510. Индекс 11530, 31730.
ТР-ниң «Тываполиграф» унитарлыг күрүнениң бүдүрүлгезинге парлаан
(Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1).Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары
редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыганы саннары
болгаш өске-даа фактылары, дыңнадыглары дээш авторлар боттары
харытлаар.**Буян Романович
МОНГУШТУН**

элекке мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыдалын илередип тур.

ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.**ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор С.С.МОНГУШ.****РЕДАКЦИЯНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ:**Кол редактор — 2-01-35, кол редакторнун оралакчызы — 2-19-87,
тел/факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91.
КИЛДИСТЕР: нийтигел-политиктиг кылдис — 2-18-10, культура,
өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-03-87, көдээ ажал-агый, очулга
— 2-17-09, улуттук — 2-40-77. e-mail: shyn@tuva.ru
Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.
Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.
Тираж 9581. Чагыт 17. Номерни парлатпаже дужаганы:
график езугаар — 21.00, херек кырында — 20.00.АГАР САНЫВЫС: № 40703810400000010000 Б ОАО Банк «Тувакредит»,
Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш
массалыг коммуникациялар херектеринин талазы-биле яамызының Ортаагы
Сибирде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солунну 2004
чылдың май 14-те эде бүрүткээн.